

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

на тему: «ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМТВА ТА
ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ»

Виконала:

Середа Тетяна Олександрівна
студентка спеціальності
051 «Економіка»

Керівник:

Клочко Тетяна Анатоліївна
доцент кафедри економіки та підприємництва ім.
проф. І.М. Брюховецького

Рецензент:

Хованський Василь Васильович
директор ТОВ «Будресурспостачання»

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *Економіки і менеджменту*
Кафедра *Економіки та підприємництва імені професора
І.М. Брюховецького*
Освітній ступінь *«Магістр»*
Спеціальність *051 «Економіка»
ОП «Економіка підприємства»*

Затверджую:

**Завідувач кафедри економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького**

С.І. Терещенко

« 20 » вересня 2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТКИ

Середі Тетяни Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Фінансово-економічна стійкість підприємства та шляхи її підвищення

2. База практичного дослідження АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз»

керівник роботи к.е.н., доцент Ключко Тетяна Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від 01 січня 2023 р. № 51-н

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) 01 грудня 2023 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи): нормативно-правові акти органів законодавчої та виконавчої влади, що регулюють діяльність газорозподільних підприємств в Україні; статистичні дані Державної служби статистики України; дані фінансової звітності та управлінського обліку досліджуваного газорозподільного підприємства - АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз»; результати досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців з питань оцінки фінансово-економічної стійкості підприємств; інформаційні ресурси мережі Інтернет; результати власних спостережень та досліджень автора.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Визначити теоретичні і методичні засади оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства.
2. Надати коротку організаційно-економічну характеристику АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз».
3. Дослідити потенціал ресурсної бази як чинник формування фінансово-економічної стійкості.
4. Провести аналіз економічних результатів діяльності підприємства та їх вплив на рівень фінансово-економічної стійкості.
5. Здійснити діагностику стану економічних активів і джерел їх фінансування.
6. Розглянути фінансову стійкість як ключовий елемент загальної стійкості виробничо-господарської діяльності підприємства.
7. Провести SWOT-аналіз фінансово-економічної стійкості газорозподільного підприємства.

6. Дата видачі завдання:

20 вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	вересень 2022 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	жовтень 2022 р. – грудень 2022 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	січень 2023 р. – лютий 2023 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	березень 2023 р. – травень 2023 р.	
5.	Підготовка і публікація 2 тез доповідей на міжнародних наукових конференціях	вересень 2022 р.; травень 2023 р.	
6.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	липень 2023 р.	
7.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	серпень 2023 р. – жовтень 2023 р.	
8.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	до 28 листопада 2023 р.	
9.	Рецензування кваліфікаційної роботи	листопад 2023 р.	
10.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканаті факультету економіки і менеджменту	01 грудня 2023 р.	
11.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	грудень 2023 р.	
12.	Захист кваліфікаційної роботи	13 грудня 2023 р.	

Студентка

Керівник роботи

Перевірку на автентичність проведено

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

Т.О. Середа

(підпис)

Т.А. Клочко

(підпис)

Н.М. Баранік

(підпис)

М.О. Лищенко

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Середа Т.О. Фінансово-економічна стійкість підприємства та шляхи її підвищення.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка» ОП «Економіка підприємства», СНАУ, Суми-2023 р. – Рукопис. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 79 сторінок. Робота містить 34 таблиці та 7 рисунків.

Метою роботи є дослідження теоретико-методологічних та практичних засад забезпечення фінансово-економічної стійкості функціонування газорозподільних підприємств України, які враховують поєднання їх статусу, як суб'єктів природної монополії та підприємництва.

В першому розділі кваліфікаційної роботи «Теоретичні і методичні засади оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства» досліджено актуальні питання оцінки фінансової стійкості газорозподільних підприємств, що є важливим аспектом розвитку цієї галузі в Україні та світі.

В другому розділі дослідження «Аналіз фінансово-економічної стійкості АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» надано загальну організаційно-економічну характеристику досліджуваного газорозподільного підприємства; досліджено потенціал ресурсної бази як чинник формування фінансово-економічної стійкості; проведено аналіз економічних результатів діяльності підприємства та їх вплив на рівень фінансово-економічної стійкості.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи «Шляхи підвищення фінансово-економічної стійкості АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз»» здійснено діагностику стану економічних активів і джерел їх фінансування; розглянуто фінансову стійкість як ключовий елемент загальної стійкості виробничо-господарської діяльності підприємства, а також проведено SWOT-аналіз фінансово-економічної стійкості газорозподільного підприємства.

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано низку концептуальних теоретичних і практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, зокрема: удосконалено: організаційно-методичні положення комплексного аналізу фінансово-економічної стійкості, що, на відміну від існуючих, дозволяють системно характеризувати фінансово-економічну стійкість газорозподільних підприємств; концептуальну модель організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільного підприємства; дістали подальшого розвитку: категоріально-термінологічний апарат економічної науки шляхом уточнення поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»; методичний інструментарій, що забезпечує всебічне дослідження стану та руху фінансових ресурсів підприємства, ефективності його операційної та фінансової діяльності, з метою визначення фінансово-економічної стійкості на основі показників фінансової й господарської діяльності.

Основні положення та результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності газорозподільних підприємств з метою визначення напрямів підвищення їх фінансово-економічної стійкості.

Ключові слова: фінансово-економічна стійкість, газорозподільні підприємства, оцінка фінансової стійкості, потенціал ресурсної бази, управління економічною стійкістю.

ABSTRACT

Sereda T. Financial and economic stability of the enterprise and ways to improve it.

Qualification work on specialty 051 "Economics" EP " Economics of enterprise ", SNAU, Sumy-2022 - Manuscript.

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, references, and annexes. The full volume of the work is 79 pages. The work contains 34 tables and 7 figures.

The purpose of the work is to study the theoretical, methodological and practical principles of ensuring the financial and economic stability of the functioning of gas distribution enterprises of Ukraine, which take into account the combination of their status as subjects of natural monopoly and entrepreneurship.

In the first section of the qualification work "Theoretical and Methodological Principles of Assessing the Financial and Economic Stability of the Enterprise" the current issues of assessing the financial stability of gas distribution enterprises, which is an important aspect of the development of this industry in Ukraine and the world, are investigated.

In the second chapter of the study "Analysis of the financial and economic stability of JSC "Operator of the gas distribution system "Sumigaz", the general organizational and economic characteristics of the studied gas distribution enterprise are provided; the potential of the resource base as a factor in the formation of financial and economic stability was investigated; an analysis of the economic results of the enterprise's activity and their impact on the level of financial and economic stability was carried out.

In the third section of the qualification work "Ways of increasing the financial and economic stability of JSC "Operator of the gas distribution system "Sumigaz"" the diagnosis of the state of economic assets and sources of their financing was carried out; considered financial stability as a key element of the general stability of the enterprise's production and economic activity, and also carried out a SWOT analysis of the financial and economic stability of the gas distribution enterprise.

As a result of the conducted research, a number of conceptual theoretical and practical provisions, scientific conclusions, generalizations and proposals were substantiated, in particular: improved: organizational and methodological provisions of a complex analysis of financial and economic stability, which, unlike the existing ones, allow to systematically characterize the financial and economic stability of gas distribution enterprises ; a conceptual model of the organizational and economic mechanism for regulating the activities of the gas distribution enterprise; received further development: the categorical and terminological apparatus of economic science by clarifying the concept of "financial and economic stability of the enterprise"; a methodological toolkit that provides a comprehensive study of the state and movement of the company's financial resources, the effectiveness of its operational and financial activities, with the aim of determining financial and economic stability based on indicators of financial and economic activity.

The main provisions and results of the study can be used in the practical activities of gas distribution enterprises in order to determine directions for increasing their financial and economic stability.

Keywords: financial and economic stability, gas distribution companies, assessment of financial stability, potential of the resource base, management of economic stability.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АТ «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ»	21
2.1 Коротка організаційно-економічна характеристика АТ «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз»	21
2.2 Потенціал ресурсної бази як чинник формування фінансово-економічної стійкості	30
2.3 Аналіз економічних результатів діяльності підприємства та їх вплив на рівень фінансово-економічної стійкості	39
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АТ «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ»	48
3.1 Діагностика стану економічних активів і джерел їх фінансування	48
3.2 Фінансова стійкість як ключовий елемент загальної стійкості виробничо-господарської діяльності підприємства	56
3.3 SWOT-аналіз фінансово-економічної стійкості газорозподільного підприємства	62
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	79
Додаток А Основні підходи до оцінювання рівня фінансово-економічної стійкості підприємства	
Додаток Б Показники оцінювання рівня фінансово-економічної стійкості підприємства	
Додаток В Звітність АТ «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз» за 2020-2022 роки	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблеми діагностики фінансової стійкості вітчизняних підприємств в складних умовах, коли підприємці відчують весь тягар воєнного стану, є актуальною, тому що її вирішення буде сприяти пошуку внутрішніх резервів їх виживання.

Дослідження фінансової стійкості газорозподільних підприємств України є дуже важливим і може мати вагомий вплив на енергетичну, економічну та фінансову стійкість країни. Воно дозволить визначити можливі ризики та проблеми, які потребують уваги та вжиття заходів для їх вирішення.

Для вирішення цих проблем та ефективної діагностики фінансової стійкості в умовах кризи, дослідники та практики можуть розробляти адаптивні моделі та методи, використовувати альтернативні джерела інформації, а також брати до уваги контекстуальні фактори. Комплексний підхід та постійне моніторинг стану підприємств є важливими для забезпечення їхньої фінансової стійкості в умовах непередбачуваних ситуацій.

Багато вчених та дослідників внесли вагомий внесок у дослідження фінансової стійкості підприємств. Зокрема, в даному кваліфікаційному дослідженні нами опрацьовані та використані наукові доробки за обраною проблематикою таких вчених як: Захарова Н.Ю. [7]; Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. [11]; Новосад О.В. [16]; Сітак І.Л. [23]; Ткаченко Є.О., Фатюха В.В., Яришко О.В. [27]; Чиж Л.П., Хотєєва Н.В. [29]; Гегера О.В. [4]; Бардаш С.В. [2] та ряд інших досліджень.

Дослідження процесу забезпечення фінансової стійкості підприємства потребує комплексного підходу до вивчення, розробки теоретичних засад управління ним як сукупності методологічних положень, які нині недостатньо глибоко вивчені, тому що сучасність постійно вносить зміни в інтерпретування системи показників фінансової стійкості.

Розв'язання цих питань вимагає подальших досліджень, інновацій та співпраці між академічною громадою, практиками та регулювальними органами.

Вона також важлива для забезпечення стійкості підприємств у складних економічних та соціальних умовах.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних та практичних засад забезпечення фінансово-економічної стійкості функціонування газорозподільних підприємств України, які враховують поєднання їх статусу, як суб'єктів природної монополії та підприємництва.

Завдання, які виконувались в процесі дослідження:

1. Визначити теоретичні і методичні засади оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства.
2. Надати коротку організаційно-економічну характеристику АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз».
3. Дослідити потенціал ресурсної бази як чинник формування фінансово-економічної стійкості.
4. Провести аналіз економічних результатів діяльності підприємства та їх вплив на рівень фінансово-економічної стійкості.
5. Здійснити діагностику стану економічних активів і джерел їх фінансування.
6. Розглянути фінансову стійкість як ключовий елемент загальної стійкості виробничо-господарської діяльності підприємства.
7. Провести SWOT-аналіз фінансово-економічної стійкості газорозподільного підприємства.

Об'єктом дослідження виступають науково-методичні та практичні підходи щодо забезпечення фінансово-економічної стійкості газорозподільних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних і практичних засад забезпечення фінансово-економічної стійкості газорозподільних підприємств.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі задач використано діалектичний метод наукового пізнання та загальнонаукові методи дослідження: теоретичного узагальнення – з метою обґрунтування сутнісних

характеристик фінансово-економічної стійкості підприємств; абстрактно-логічний – для розкриття теоретико-методичних і прикладних засад оцінки фінансово-економічної стійкості підприємства та при формуванні висновків; метод контент-аналізу – при визначенні сутності й змісту поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»; методи статистично-економічного аналізу – у процесі аналізу стану та тенденцій показників діяльності підприємств та індикаторів його фінансової стійкості); монографічний – для дослідження кращих практик управління фінансово-економічною стійкістю підприємств; стратегічного аналізу – для визначення стратегічних напрямів фінансової стабілізації діяльності газорозподільного підприємства.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти органів законодавчої та виконавчої влади, що регулюють діяльність газорозподільних підприємств в Україні; статистичні дані Державної служби статистики України; дані фінансової звітності та управлінського обліку досліджуваного газорозподільного підприємства; результати досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців з питань оцінки фінансово-економічної стійкості підприємств; інформаційні ресурси мережі Інтернет; результати власних спостережень та досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного аналізу сутності та змісту фінансово-економічної стійкості підприємства, а також у науковому обґрунтованні шляхів розв’язання низки проблемних питань, які пов’язані з діагностикою фінансово-економічної стійкості підприємства та шляхів її підвищення, що базуються на новітніх наукових поглядах і враховують сучасну політико-економічну ситуацію в Україні.

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано низку концептуальних теоретичних і практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни й полягають в наступному:

- *удосконалено:*
- організаційно-методичні положення комплексного аналізу фінансово-

економічної стійкості, що, на відміну від існуючих, дозволяють системно характеризувати фінансово-економічну стійкість газорозподільних підприємств;

- концептуальну модель організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільного підприємства.

дістали подальшого розвитку:

- категоріально-термінологічний апарат економічної науки шляхом уточнення поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»;

- методичний інструментарій, що забезпечує всебічне дослідження стану та руху фінансових ресурсів підприємства, ефективності його операційної та фінансової діяльності, з метою визначення фінансово-економічної стійкості на основі показників фінансової й господарської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методичних і практичних засад управління фінансово-економічною стійкістю в газорозподільних підприємствах.

Особистий внесок здобувача. Всі результати дослідження висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримані особисто автором. Дипломна робота є самостійно виконаною і завершеною кваліфікаційною науковою працею.

Апробація результатів дослідження здійснена на двох міжнародних науково-практичних конференціях: «Стратегічні орієнтири розвитку науки, освіти і суспільства» (29.09.2023р., м. Кременчук), та «Modern problems of science, education and society» (09-11.10.2023р., м. Київ).

Публікації. Результати роботи опубліковані у двох наукових працях – тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (теоретичного, аналітичного та проектного), висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 79 сторінок друкованого тексту, з них основного – 68. У кваліфікаційній роботі міститься 34 таблиці та 7 рисунків. Список використаних джерел включає 34 найменування, розміщених на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Напротязі останніх років українська економіка функціонує в умовах кризової ситуації, спричиненої пандемією COVID-19 та посиленням військових дій країни-агресора з 24 лютого 2022р. В результаті чого більшість українських підприємств опинилися у складних умовах: значна їх кількість зруйнована або здійснює підприємницьку діяльність на окупованих територіях, інші – скоротили чи взагалі вимушені були припинити свою роботу. Частка підприємств, які намагаються продовжувати функціонувати в цих умовах зіткнулися з низкою проблем і викликів. Саме тому в умовах зростання політичної нестабільності й економічної турбулентності задля недопущення економічних криз або зменшення їх наслідків питання досягнення фінансової стійкості та забезпечення фінансової рівноваги завжди актуалізуються.

Фінансова стійкість, як одна з умов виживання та ефективного функціонування підприємства в довгостроковій перспективі, є комплексною та багатофакторною економічною категорією [18].

В сучасних умовах розвитку аналіз фінансової стійкості підприємства має ґрунтуватися на можливості створення «подушки фінансової безпеки», яка дозволить швидко реагувати на непередбачувані події, такі як: можлива втрата майна, кадрових та матеріальних ресурсів, пошук шляхів в отриманні доходу та можливість тісної співпраці з іншими учасниками ринку. Війна стала поштовхом до активізації абсолютно нових видів діяльності, які дозволяють багатьом підприємствам не тільки вижити, але й закріпитися на ринку та досягти лідерських позицій у майбутньому [11].

Незважаючи на те, що концепція фінансової стійкості підприємств як економічних суб'єктів мікрорівня привертає увагу дослідників вже протягом багатьох років і є широко представленою в науковій літературі, вона має дуже

неоднозначну формалізацію [12].

Світовим валютним фондом фінансова стійкість розуміється як «здатність фінансової системи одночасно виконувати такі функції: ефективно розподіляти ресурси між видами діяльності та в часі; оцінювати й управляти фінансовими ризиками; поглинати несподівані фінансові та реальні економічні потрясіння» [33]. Узагальнюючи розуміння поняття стійкості, що надані в зарубіжній літературі, можна стверджувати, що фінансова стійкість є комплексною характеристикою, яка залежить від стабільності економіки в цілому та її регіональних сегментів, а також стійкості окремих структурних елементів фінансово-економічної системи в цілому.

Таблиця 1.1 – Матриця контент-аналізу поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»

Автор (група авторів)	Критеріальна ознака									
	Здатність протистояти негативній дії факторів екзо- та ендогенного впливу	Забезпечення покриття ризиків	Ефективність використання активів (якість активів)	Ефективність використання фінансових ресурсів (якість пасивів)	Ліквідність	Платоспроможність	Прибутковість	Комплексний показник	Надійність	Рентабельність
Бардаш С.В. [2]	+		+	+						+
Домбровська С.О. [6]	+	+	+			+				
Захарова Н.Ю. [7]	+	+	+		+	+	+	+		
Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. [11]	+	+		+					+	
Левкович О.В., Калашнікова Ю.М. [14]	+	+			+	+				+
Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. [27]	+	+		+			+			
Чиж Л.П., Хотєєва Н.В. [29]	+				+		+	+	+	+
Кількість згадувань окремої характеристики в загальному підсумку	7	5	3	3	3	3	3	2	2	2
Місце ознаки	1	2	3					4		

Джерело: авторська розробка з використанням даних [2; 6; 7; 11; 14; 27; 29]

Проаналізувавши інформацію, згруповану у табл. 1.1, можемо стверджувати,

що поняття фінансової стійкості є значно ширшим за традиційні фінансові категорії, зокрема такі як: «кредитоспроможність», «рентабельність», «платоспроможність» тощо, оскільки поєднує у собі комплексну оцінку фінансових результатів підприємства [14]. Виходячи із результатів проведеного аналізу, нами встановлено, що для розуміння компонентного складу поняття «фінансова стійкість слід враховувати наступні ключові складові (рис. 1.1):

Рисунок 1.1 – Компонентний склад поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»

Джерело: авторська розробка з використанням даних [2; 6; 7; 11; 14; 27; 29]

Фінансову стійкість розглядають, як:

- 1) як стан підприємства або його ресурсів;
- 2) як рівновагу та/або здатність повертатись до неї;
- 3) як здатність підприємства (системи);
- 4) як комплекс складників.

Однак, на нашу думку, з погляду управління підприємством та формування стратегій його розвитку доцільніше використовувати категорію «фінансово-економічна стійкість», під якою потрібно розуміти не сукупність окремих її елементів, а цілісну категорію.

Як визначають зарубіжні дослідники фінансово-економічна стійкість відображає стан фінансової системи, з якого вона не переходить в стан фінансової кризи при будь-яких шоківих впливах на економіку [34].

Відтак, вважаємо, що фінансову стійкість підприємства слід розглядати як здатність підприємства витримувати економічні труднощі та фінансові ризики, забезпечуючи при цьому стабільну фінансову діяльність і спроможність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, інвесторами та іншими стейкхолдерами.

Загальний зміст поняття фінансово-економічної стійкості підприємства зображено на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Узагальнюючий зміст поняття «фінансово-економічна стійкість підприємства»

Джерело: авторська розробка з використанням даних [15]

Фінансово-економічна стійкість підприємства може бути досягнута за допомогою різних фінансових стратегій та практик. Відокремимо деякі основні чинники та гарантії, які впливають на фінансову стійкість підприємства:

1. Ефективне фінансове планування і управління: ретельне планування фінансів, включаючи бюджетування, прогнозування і аналіз фінансових даних, допомагає контролювати доходи та витрати підприємства.

2. Достатні резерви ліквідності: підприємство повинно мати достатній запас

грошей або доступ до кредиту, щоб забезпечити оплату рахунків і інших фінансових зобов'язань у разі необхідності.

3. Диверсифікація доходів: залежність від одного або невеликої кількості джерел доходу може створювати ризики. Диверсифікація допомагає зменшити вплив потенційних фінансових труднощів від втрати одного джерела доходу.

4. Ефективне керівництво і управління ризиками: добре керівництво та управління ризиками дозволяють вчасно виявляти і управляти ризиками, що можуть впливати на фінансову стійкість підприємства.

5. Ефективне управління запасами та оборотними засобами: збалансований рівень запасів і оборотних активів допомагає знизити затрати та оптимізувати використання ресурсів.

6. Спроможність висуватися на ринок: постійний розвиток і адаптація до змін в ринкових умовах дозволяють підприємству залишатися конкурентоспроможним.

7. Дотримання правил та нормативів: законодавство та регуляції можуть вимагати від підприємства дотримання певних стандартів і обмежень. Відповідність їм може зменшити правові ризики.

8. Фінансова освіченість і комунікація: повністю розуміти фінансовий стан підприємства і вміти чітко комунікувати із зацікавленими сторонами (інвесторами, банками, клієнтами тощо) є важливим аспектом.

9. Співробітництво з фінансовими інститутами: підприємство може використовувати різні фінансові інструменти і послуги, такі як страхування, інвестиції та фінансові консультації, для забезпечення фінансової стійкості.

10. Ретельний контроль за боргами і зобов'язаннями: уникання надмірного боргового навантаження і вчасна сплата зобов'язань є важливими для збереження фінансової стійкості.

Даний перелік не є повним і вичерпним, визначені вище фактори взаємодіють і можуть варіюватися залежно від конкретного підприємства та його галузі. Однак, ефективне управління фінансами і уважність до фінансових ризиків допоможуть підприємству будь-якої форми власності та організаційно-правової

форми зберегти стабільність і забезпечити його успішну діяльність впродовж тривалого часу.

Всі етапи алгоритму управління передбачають використання певних інструментів. Це має бути визначено на ранній стадії формування управлінського процесу і розвиватися в процесі його реалізації. Важливими елементами управління фінансово-економічною стійкістю підприємства є її оцінка і аналіз. Вони допомагають визначити поточний фінансовий стан підприємства, виявити можливі проблеми та розробити стратегії для підтримки або покращення фінансової стійкості.

Єдиний загальновизнаний підхід до кількісного визначення фінансової стійкості і побудови відповідних алгоритмів оцінки відсутній. Нами виокремлено 8 найбільш вживаних підходів до оцінки рівня фінансово-економічної стійкості підприємства та визначено перелік показників оцінки, який використовується при тому чи іншому методі (Додаток А).

Імплементация окреслених підходів у практику функціонування підприємств сприятиме дієвому управлінню ними, при цьому єдиним критерієм правильності застосування того чи іншого підходу є його масове визнання на практиці.

Як і будь-яка інша економічна категорія, фінансова стійкість підприємства оцінюється за допомогою двох груп показників: абсолютних та відносних. Абсолютним показником фінансової стійкості є наявність власних оборотних активів. Він визначається як різниця між поточними активами та поточними зобов'язаннями і відображає, величину поточних активів, сформованих за рахунок власного капіталу.

Фінансова стійкість підприємства може бути різного типу, і визначення конкретного типу залежить від того, на які аспекти фінансів і фінансової діяльності орієнтований аналіз. Ми пропонуємо використовувати методику С.М. Ілляшенко, за якою фінансова стійкість підприємства визначається достатністю оборотних коштів (власних або запозичених) для здійснення своєї діяльності. Відповідно визначеному рівню фінансової стійкості підприємства автор визначає й загальний рівень його фінансової безпеки (5 зон фінансової стійкості = 5 рівням

фінансової безпеки). Власне саме модель нами відображена в наступній таблиці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Модель визначення типу фінансової стійкості підприємства

Зона фінансової стійкості	Зона фінансової безпеки	Значення оціночного показника		
$\pm EC = E_B - Z$	$\pm Em = (E_B + Km) - Z$	$\pm EH = (E_B + Km + Kt) - Z$		
абсолютна	абсолютна	≥ 0	≥ 0	≥ 0
нормальна	нормальна	≈ 0	≥ 0	≥ 0
нестійка	нестійка	< 0	≥ 0	≥ 0
критична	критична	< 0	< 0	≥ 0
кризова	кризова	< 0	< 0	< 0

Примітка 1. $\pm EC$ - надлишок (+) чи нестача (–) власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів та покриття витрат на господарську діяльність підприємства; E_B – сума власних оборотних коштів підприємства; Z – сума запасів та витрат підприємства; $\pm Em$ – надлишок (+) чи нестача (–) власних оборотних коштів, а також середньострокових та довгострокових кредитів та інших позик; Km – середньострокові та довгострокові кредити підприємства. $\pm EH$ – надлишок (+) чи нестача (–) загальної величини оборотних засобів; Kt – короткострокові кредити підприємства.

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Щодо відносних показників, в практиці управління поширеним є використання трьох методичних підходів визначення фінансово-економічної стійкості: 1.) коефіцієнтний; 2.) агрегатний; 3.) інтегральний.

Така оцінка дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми та приймати відповідні заходи для запобігання їх поширенню та негативному впливу на фінансову систему. Всі відносні показники оцінювання рівня фінансової стійкості є загальновідомими і об'єднані нами для зручності в 6 груп: структура капіталу; ліквідність; забезпеченість запасами; запас фінансової стійкості; бізнес-ризик та фінансовий ризик (Додаток Б).

За результатами останніх досліджень вчених-економістів сформовано систему показників фінансової стійкості підприємства, яка представлена комплексом базових показників, використання яких дозволяє визначати та трактувати рівень фінансової стійкості підприємств з врахуванням функціонування сучасних підприємств в умовах військового стану (табл. 1.3).

Вивчення взаємодії цих показників за певний проміжок часу дозволяє

визначити об'єктивні тенденції зміни рівня показників діяльності конкретного підприємства, дає можливість оцінити перспективи його сталого стабільного розвитку з врахування умов воєнного часу.

Таблиця 1.3 – Особливості трактування показників фінансової стійкості в умовах воєнного стану

Показник	Нормативне значення	Нормативне значення в умовах війни
Коефіцієнт покриття	> 1	>1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$>0,7$	>1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$>0,2$	$>0,7$
Коефіцієнт автономії (платоспроможності)	$> 0,5$	$>0,8$
Оборотність активів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивною є не суттєве зменшення показника оборотності
Оборотність запасів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивним є суттєве зростання показника в порівнянні із довоєнним періодом
Рентабельність продукції	Відсутнє, чим вище значення – тим краще	Допускається робота на межі нульової рентабельності

Джерело: авторська розробка з використанням даних [11]

Як визначають західні експерти, для агрегування всіх показників фінансової стійкості доцільно скористатися інтегральним критерієм, як єдиним кількісним показником. Що дозволить визначити недоліки в роботі фінансової системи і запропонувати напрями її поліпшення і буде служити основою прогнозування ефективного функціонування підприємства у динамічній перспективі [30-31].

Практичне використання зазначених методів оцінювання фінансово-економічної стабільності має на меті ефективне рішення актуальних завдань фінансової стабілізації та розвитку підприємств, а також попередження кризових ситуацій або банкрутства, комплексну оцінку фінансового стану досліджуваного підприємства.

Оцінка фінансово-економічної стійкості газорозподільних підприємств має свої особливості, які вимагають уваги при проведенні аналізу за визначеними

нами вище методиками. Коротко зупинімося на основних з цих відмінностей:

1. Залежність від регулювання. Газорозподільні підприємства часто піддаються жорсткому регулюванню з боку урядових органів і регуляторів, а тому оцінка повинна враховувати вплив регулятивних рішень на фінансову стійкість підприємства.

2. Інфраструктура. Газові системи є дорогою та складною інфраструктурою. Підтримка, модернізація та розширення цієї інфраструктури може вимагати великих капіталовкладень.

3. Сезонність попиту. Попит на газ може бути сезонним, зі значним піковим навантаженням взимку. Оцінка стійкості повинна враховувати цю сезонність та можливість забезпечити постачання під час пікового попиту.

4. Контракти з постачальниками та споживачами. Угоди з постачальниками газу та споживачами є важливими факторами. Порушення контрактів може вплинути на фінансову стійкість підприємства.

5. Екологічні фактори. Регуляція та вимоги щодо захисту навколишнього середовища можуть впливати на фінансові обов'язки щодо охорони довкілля та можуть створювати додаткові фінансові ризики.

6. Конкуренція. Рівень конкуренції в галузі газорозподілу також важливий. Висока конкуренція може вплинути на цінову стратегію і прибутковість.

7. Географічні чинники. Розташування і географічні особливості, такі як клімат, геологія та віддаленість від газових джерел, можуть мати вплив на фінансову стійкість і інфраструктурні витрати.

8. Технологічний аспект. Використання новітніх технологій у газорозподільній галузі може покращити ефективність та фінансову стійкість підприємства.

9. Безпека: Забезпечення безпеки при транспортуванні та розподілі газу є важливим аспектом, оскільки події, пов'язані з безпекою, можуть мати серйозний вплив на фінансову стійкість.

10. Політичні ризики. Політичні події, включаючи зміни в урядовій політиці, можуть мати великий вплив на газорозподільну галузь, що власне зараз

ми і спостерігаємо в умовах ведення війни.

Враховуючи вище визначене, завдання оцінки фінансово-економічної стійкості газорозподільних підприємств включає в себе аналіз всіх цих факторів і врахування їх впливу на фінансовий стан і перспективи підприємства. Також важливо враховувати змінні фактори та вести регулярний моніторинг для підтримки актуальності оцінки.

Існування великої кількості факторів та загроз потребує розробки та реалізації ефективних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Механізм її забезпечення є невід'ємною частиною системи економічної безпеки, яка базується на визначених завданнях, функціях і принципах і передбачає використання її системної сукупності методів, інструментів і конкретних заходів для їх реалізації з метою досягнення тактичних і стратегічних дій підприємства [32].

Для досягнення незалежності підприємства досить важливим є управління фінансовою стабільністю, до якого входять послідовні кроки, починаючи від аналізу фінансової стійкості з виділенням показників та причин, що її зумовили, та закінчуючи розробкою і прийняттям управлінського рішення, яке спрямоване на поліпшення стабільності у підприємстві.

На сьогодні, фінансова стійкість підприємств не стабільна і це слід розцінювати як негативну передумову в контексті формування та реалізації відповідного потенціалу. Відповідно, без проактивних заходів у частині покращення фінансового стану газорозподільних підприємств стверджувати про посилення потенціалу їх фінансово-економічної стійкості не доводиться.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АТ «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ»

2.1 Коротка організаційно-економічна характеристика АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз»

Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» (ідентифікаційний код 3352432), відповідно до ЗУ «Про акціонерні товариства» є новою назвою «ПАТ по газопостачанню та газифікації «Сумигаз», за формою організації товариство є правонаступником всіх прав та обов'язків трьох підприємств:

- Державного підприємства по газопостачанню та газифікації «Сумигаз»;
- Відкритого акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Сумигаз»;
- Публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Сумигаз».

Таблиця 2.1 – Хронологічна інформація щодо реорганізації підприємства

Рік реорганізації	Назва підприємства	Юридична підстава	Нормативно-правовий акт
до 1994 р.	Державне підприємство по газопостачанню і газовідведенню «Сумигаз»	Статут	Статут
з 1994 р.	Відкрите акціонерне товариство по газопостачанню і газовідведенню «Сумигаз»	Наказ Державного комітету по нафті і газу від 14.03. 1994 р. № 112	Указ Президента України «Про корпоратизацію підприємств» № 210/93 від 15.06. 1993 р.
2008 рік	Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Сумигаз»	Наказ Державного комітету по нафті і газу від 19.10. 2008 р. № 124	Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2003 р.

Джерело: систематизовано автором на основі Статуту АТ «Сумигаз» [25]

Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз», далі в дослідженні коротка назва АТ «СумиГаз», або Товариство, є приватним підприємством за формою власності, за законодавством України – юридичною особою.

Товариство діє відповідно до положень Цивільного кодексу України, Господарського кодексу, законів України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок» та інших нормативно-правових актів України.

В загальних положеннях Статуту товариства зазначено, що основною метою діяльності Товариства є «отримання прибутку; створення висококонкурентного бізнесу з використанням найкращих підходів та методів управління; збільшення ефективності роботи, спрямованої на ріст прибутковості та збільшення ринкової капіталізації Товариства; побудова системи взаємовідносин із зовнішнім середовищем (клієнтами, партнерами, конкурентами), базуючись на принципах відкритості та прозорості» [25].

Управління та контроль за діяльністю товариства здійснюють керівні органи, основними з яких є Загальні збори, а також: Наглядова рада Товариства, Правління Товариства, Ревізійна комісія Товариства.

За класифікатором виробничо-економічної діяльності підприємств України основним видом діяльності Товариства є:

35.22 – Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи.

Інші види діяльності:

43.22 – Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування.

85.32 – Професійно-технічна освіта.

85.59 – Інші види освіти.

47.78 – Роздрібна торгівля іншими невживаними товарами в спеціалізованих магазинах.

71.12 – Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах.

В статуті Товариства його предмет діяльності згруповано за такими основними напрямками:

- Розподіл та постачання газу (з виділенням 23 видів комплексу робіт і таких як надання споживачам послуг з розподілу природного, нафтового газу та газу-метану, скрапленого газу та їх постачання, транспортування і зберігання; будівництво, створення, технічне обслуговування і експлуатація газових мереж, споруд, обладнання і спеціалізованих приладів і пристроїв; видання технічних умов та ведення технічного нагляду в системі газопостачання регіону; організація виробництва газового обладнання; установка, ремонт, повірка, заміна, введення в експлуатацію та обслуговування контрольно-вимірювальних приладів усіх типів, інші види спеціалізованих робіт, а також виконання всієї системи професійно-навчальних заходів через власний учбово-курсний комбінат професійного навчання.

- Будівництво (з виділенням 9 видів комплексних робіт, а саме: будівництво, монтаж, реконструкція, капітальний ремонт інженерних та транспортних газопостачальних мереж та інших об'єктів, забезпечуючих її функціонування; захист конструкції, устаткування та мереж; паспортизація та технічне освідчення механізмів, будівель і споруд; інвентаризація тощо).

- Проектні роботи (для звичайних умов, для нового будівництва, для реалізації та капітального ремонту).

- Господарське управління будівництвом.

- Будівництво об'єктів цивільного та соціально-побутового призначення.

- Організація та проведення тендерних торгів та укладання угод генерального підряду (при будівництві житлових масивів та об'єктів соціально-побутового призначення).

- Діяльність в сфері архітектури, дизайнерська діяльність.

- Операції з нерухомістю (всі види робіт, пов'язані з купівлею, продажем, орендою всіх видів об'єктів нерухомості, включаючи земельні ділянки, управління об'єктами нерухомості та діяльність агентів нерухомості).

- Фінансово-економічна діяльність.

- Надання посередницьких послуг в різних видах економічної діяльності.
- Торгівля і послуги (торгівельна діяльність в тому числі оптова та роздрібна торгівля всіма видами товарів, робіт, послуг, продукції, дрібнооптова та комісійна торгівля, експортно-імпортні торгівельні операції, торгово-закупівельна та торгово-посередницька діяльність).
- Організація та проведення культурно-розважальних, спортивних, науково-практичних заходів та атракціонів.
- Виробничо-господарська (інша) діяльність (виготовлення та реалізація товарів широкого вжитку, непродовольчих і продовольчих товарів, продуктів харчування; виробництво, заготівля, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції; операції з брухтом чорних і кольорових металів; організація інших видів виробничої діяльності, що відповідають меті товариства і не суперечать чинному законодавству.
- Інформаційно-консультаційна та консалтингова діяльність.
- Охоронна діяльність.
- Рекламно-видавнича діяльність.
- Громадське харчування.
- Здійснення лізингових операцій та надання лізингових послуг.
- Інформатика та комп'ютеризація.
- Тракторно-експлуатаційна діяльність та діяльність пов'язана з автотранспортними засобами.
- Юридична діяльність.
- Зовнішньоекономічна діяльність по визначених напрямках [25].

Для забезпечення своєї діяльності Товариством створено стартовий статутний капітал у розмірі 1048 тис. грн., який може збільшуватися в результаті розміщення додаткових акцій (із залученням додаткових внесків), або шляхом підвищення номінальної вартості випущених акцій. Наразі Товариство розміщено за номінальною вартістю в 0,25 грн. 4193436 одиниць простих іменних акцій, які мають бездокументарну форму. Крім того (в межах 25 % статутного капіталу) Товариство має привілейовані акції, дивіденди на які виплачуються з резервного

фонду.

Таблиця 2.2 – Структура належності акцій великим власникам

Власник акцій	Кількість акцій, шт.	Частка, %
Приватне акціонерне товариство «Газтек»	1955805	46,6
Акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія» «Нафтогаз України»	1048360	25,0
Товариство з обмеженою відповідальністю «Омега-Капітал»	1013646	24,2

Джерело: систематизовано автором на основі Статуту АТ «Сумигаз» та Звіту незалежних аудиторів (2022 р.)

В 2015 році (рішенням Наглядової ради Компанії від 10.12.2014р.) досліджуване підприємство стало учасником і основним засновником в долі капіталу створеного товариства з обмеженою відповідальністю «Сумигаз збут» (юридична адреса: м. Суми, вул. О. Береста, 21), з сумою внеску 1000 тис. грн., основним видом діяльності якого є торгівля електроенергією (КВЕД 35.14), яке в 2020 р. внесено до Реєстру великих платників податку. ТОВ «Сумигаз збут» є окремою юридичною особою, яка здійснює окрему функцію транспортування, розподілу та постачання природного газу.

Основними надавачами послуг, якими користується АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» є: страхові компанії: ПАТ «СК «ВАН КЛІК» та ПАТ «Страхова компанія «Саламандра» (м. Полтава), а також ПАТ «Банк» «Кліринговий Дім» (м. Київ), ПАТ «Національний депозитарій України», ПАТ «КРЕСТОН ДЖІ СІ АУДИТ (м. Київ).

Основними постачальниками природного газу на територію ліцензованої діяльності АТ «Сумигаз збут», на основі укладених договорів на купівлю-продаж природного газу для подальшої реалізації, в залежності від групи (категорії) споживачів є:

- АТ «НАК» «Нафтогаз України»;
- ТОВ «РГК «Трейдінг»;
- ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»;
- ТОВ «ЙЕ Енергія»;

- ТОВ «ЄГАЗ».

Основними регулятивними актами діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання є норми Закону України № 329-VII (від 09.04.2015р.) «Про ринок природного газу», ЗУ «Про засади функціонування ринку природного газу», Кодекс газорозподільних систем, затверджений Національною комісією, що здійснює державне регулювання в сфері енергетики та комунальних послуг від 30.09 2015 р. № 2494 та інші.

АТ «Сумигаз» як оператор ГРМ протягом досліджуваного періоду здійснювало виробничу основну діяльність з розподілу природного газу відповідно до безстрокової ліцензії (№ 201 від 16.02.17р.) на право провадження господарської діяльності на ринку природного газу в межах території м. Суми, Сумської області та с. Мойка, Краснокутського району Харківської області, де знаходиться газорозподільна система, яка перебуває у власності (господарському віданні) ПАТ «Сумигаз».

Категорії споживачів Товариства:

- населення (побутові споживачі);
- установи і організації, які фінансуються з державного і місцевого бюджетів;
- релігійні організації;
- промислові споживачі;
- інші суб'єкти господарювання [clarity_project.info].

Ціна реалізації природного газу для побутових споживачів та релігійних організацій до 01.08.2020 р. встановлювалась Кабінетом Міністрів України, після цього на виконання постанови КМУ від 19.10.18 р. № 867 – стали ринковими. З 01.01.20р. відбулося виокремлення вартості послуги розподілу природного газу із загального кінцевого платежу за природний газ. Починаючи з цієї дати транспортування природного газу магістральними трубопроводами здійснювалось ТОВ «Оператор ГТС України».

Станом на 01.01.2021 року в експлуатації Товариства налічується розподільних газопроводів 9343,48 дворових вводів; 2450,52 км. газорегуляторних

пунктів.

Таблиця 2.3 – Матеріальна база ТОВ «Оператор ГТС України»

Найменування	Одиниці виміру	Сумська область
Довжина розподільних газопроводів	км.	9343,48
Довжина дворових вводів	км.	2450,52
Кількість газорегуляторних пунктів	один.	383
Кількість шафових газорегуляторних пунктів	один.	2274
Кількість будинкових регуляторів тиску	один.	33830
Кількість станцій катодного захисту	один.	663

Джерело: сформовано автором з використанням даних: clarity_project.info

Діяльність досліджуваного підприємства здійснюється відповідно до розвитку газорозподільної системи на 2020-2029 роки газорозподільного підприємства АТ «СумиГаз», за змістом якого товариство зобов'язано виконувати роботи, направлені на технічне обслуговування, відновлення, ремонт, реконструкцію, поліпшення технічного стану газорозподільних систем та їх складових. За досліджуваний період Товариство проводило газифікацію житлових масивів, окремих будинків, споруд, квартир, приватних об'єктів малоповерхової забудови, господарських споруд та промислових та комунально-побутових підприємств.

Станом на 01.01.2021р. на ліцензованій господарською діяльністю Товариства території рівень газифікації складає 74 %.

Таблиця 2.4 – Рівень газифікації об'єктів на ліцензованій території

Показник	Значення
Всього побутових об'єктів, одиниць, в т.ч.:	1522
- в містах і селищах міського типу	353
- в сільській місцевості	169
Всього комунально-побутових об'єктів	2190

Джерело: сформовано автором з використанням даних: clarity_project.info

З даних таблиці можна зробити висновки про потужні обсяги спеціалізованих робіт, які виконуються товариством на ліцензованій території.

Відповідно до п. 9.1.1 Статуту Товариства загальні збори є вищим органом товариства, які проводяться не пізніше 30.04 наступного року на підставі рішення Наглядової ради. Відповідно до п. 9.1.3. статуту Товариства Наглядова рада є колегіальним органом, який призначений захищати права акціонерів, а також контролює, регулює та здійснює управління Правлінням в межах компетенцій, визначених Статутом Товариства та законодавством України. Колегіальним виконавчим органом, відповідно до п. 11.1.1 Статуту Товариства, який здійснює поточне управління є Правління. Голова Правління обирається (назначається) Наглядовою радою.

До складу організаційної структури АТ «Сумигаз» входять профільні управління, відділи, служби, виробничі структурні підрозділи (рис. 2.1).

Вище керівництво та адміністрація представляють вищий рівень керівництва, до якого належать вищі керівники та директори підприємства ГРС (технічний; комерційний; фінансовий; директор з капітального будівництва та директор з безпеки), які відповідають за загальну стратегію, напрямки розвитку та вирішення стратегічних питань.

Для підприємств даного типу одним із провідних є технічний відділ, який відповідає за технічний стан і безпеку газорозподільної системи. Він включає інженерів, технічних спеціалістів, які моніторять стан обладнання, проводять ремонт та обслуговування, а також розробляють плани модернізації.

Комерційний відділ досліджуваного газорозподільного підприємства також відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного та стійкого функціонування підприємства та задоволенні потреб споживачів газу. Даний структурний підрозділ відповідає за організацію та управління всіма комерційними аспектами діяльності підприємства, пов'язаними з постачанням природного газу своїм клієнтам.

Фінансовий відділ, який в своєму складі має два відділи: бюджетування та контролю та економічного планування, займається фінансовим плануванням, обліком, бюджетуванням, фінансовою звітністю та аналізом витрат та доходів.

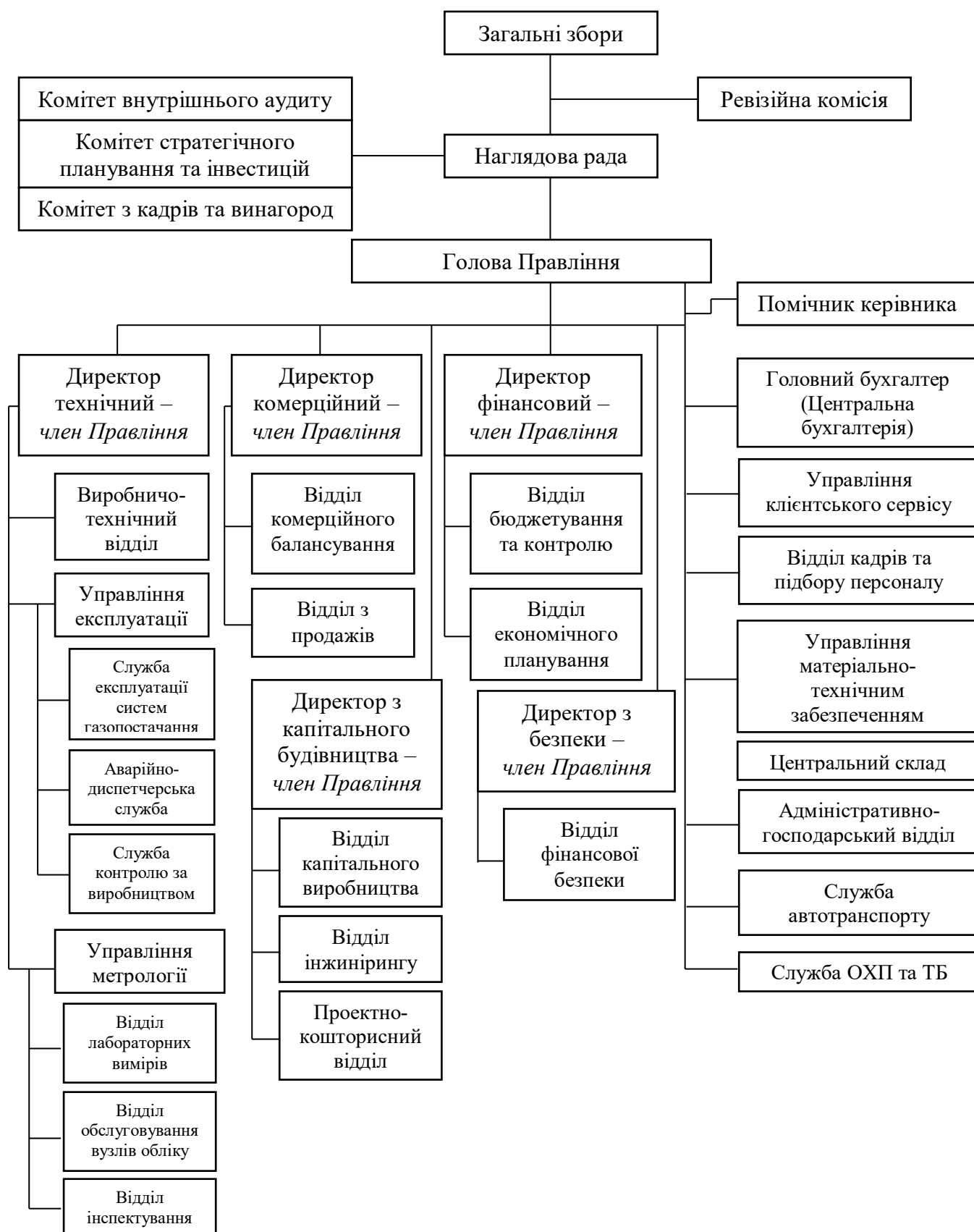

Рисунок 2.1 – Структура управління АТ «ОГС «Сумигаз»

Джерело: систематизовано автором на основі Статуту АТ «Сумигаз» та Звіту незалежних аудиторів (2022 р.)

Відділ капітального будівництва АТ «ОГС «Сумигаз» відповідає за планування, організацію та виконання проектів з будівництва та реконструкції газопроводів, газорозподільних станцій, обладнання та інфраструктури, пов'язаної з газопостачанням.

Середньооблікова чисельність працівників облікового складу, які виконують професійні функції в межах реалізації завдань Товариства в середньому за період дослідження складає 1900 осіб, з яких 98 % – штатні працівники. Чисельність працівників в ТОВ «Сумигаз Збут» складає 50 осіб. При чому чисельність працівників в ТОВ «Сумигаз» має тенденції до збільшення, тоді як в ТОВ «Сумигаз Збут» залишається сталою.

2.2 Потенціал ресурсної бази як чинник формування фінансово-економічної стійкості

За умов ринкової економіки та достатньо високого рівня конкурентоспроможності для збереження фінансово-економічної стабільності основною передумовою є збереження і розвиток господарської діяльності. Це можна лише завдяки налагодженій ритмічній і ефективній роботі підприємства, оптимальним управлінським рішенням в економічно-ресурсній системі підприємства.

Потенціал ресурсної бази є визначальним чинником в формуванні фінансово-економічної стійкості кожного підприємства.

Ресурсна база виробничого підприємства складається з матеріальних і нематеріальних активів, власного капіталу та інших фінансових ресурсів. Запобігання ризикам і уникненню негативних впливів на розвиток бізнесу сприяє правильна оцінка рівня спроможності перш за все матеріальних активів.

Необоротні активи, як було відмічено в попередніх дослідженнях, складають 2/3 частини в активах підприємства, з яких матеріальні займають 99,8%, і лише 0,2% – нематеріальних.

Зросла вартість незавершених капітальних інвестицій на 105,2 %.

Таблиця 2.5 – Динаміка і структура необоротних активів (на кінець року)

Вид активів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Структурне, п.п.
Матеріальні активи – всього, в т.ч.:	631281	99,8	728954	99,9	780898	99,8	+149617	+23,7	0,0
- будівлі нежитлові	63887	10,1	74351	10,2	81395	10,4	+17508	+27,4	+0,3
- інженерні споруди	479500	75,8	524297	71,8	561785	71,8	+82285	+17,2	-4,0
- машини, обладнання та інвентар	48850	7,7	81251	11,2	80789	10,3	+31939	+65,4	+2,6
- транспортні засоби	38450	6,1	48359	6,6	56232	7,2	+17782	+46,2	+1,1
- інші матеріальні активи	594	0,1	696	0,1	697	0,1	+103	+17,3	0,0
Нематеріальні активи	1260	0,2	1081	0,1	1253	0,2	-0,7	-0,0	0,0
Усього матеріальні і нематеріальні активи	632541	100,0	730035	100,0	782151	100,0	+149610	+23,7	±4,0
Незавершені капітальні інвестиції	19268	x	12770	x	39532	x	+20264	+105,2	x

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

В динаміці вартість матеріальних необоротних активів зросла на 23,7 %. Матеріальні активи в речовій формі представлені основними засобами. В структурі основних фондів найвищу питому вагу займають інженерні споруди (71,8%), вартість яких зросла на 82,2 млн. грн., що займає 55,0 % від загальної вартості приросту, в відносному співвідношенні це складає + 27,4 %. В групу інженерних споруд включається газотранспортне обладнання, яке є державним (комунальним) майном, отриманим Товариством в експлуатацію.

Структура матеріальних необоротних активів за досліджуваний період є відносно сталою, змінилася лише на 4 п.п.

До складу основних засобів в досліджуваному підприємстві відносяться активи з права користування (договори оренди нежитлових приміщень). Станом на кінець досліджуваного періоду тимчасово не використовувалось основних засобів на 258 тис. грн.

Динаміка в зміні вартості основних фондів і рівня їх корисності відображена в наступній таблиці.

Таблиця 2.6 – Динаміка вартості і руху основних засобів Товариства

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньорічна вартість ОВФ, тис. грн.	597890	680118	755058	+157168	+26,3
Первісна вартість основних засобів на початок року, тис. грн.	564498	631281	728954	+164456	+29,1
Знос на початок року, тис. грн.	263316	287460	317286	+53970	+20,5
Залишкова вартість основних засобів на початок року, тис. грн.	301182	343821	411668	+110486	+36,7
Первісна вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	631281	728954	781161	+149880	+23,4
Знос на кінець року, тис. грн.	287460	317286	351778	+64318	+22,4
Залишкова вартість основних засобів на кінець року, тис. грн.	343821	411668	429383	+85562	+24,9
Надійшло за рік, тис. грн.	100312	99805	53227	-47085	-46,9
Вибуло за рік, тис. грн.	2639	2132	1020	-1619	-61,3

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

Аналізуючи зміну вартості основних фондів, слід зазначити, що динаміка зміни первісної і залишкової вартості на початок року відрізняється від такої вартості на кінець року, це свідчить про:

1. Активне оновлення основних засобів;
2. Перевищення суми надходжень над вартістю вибуття.
3. Інтенсивність надходжень до балансу основних фондів за досліджуваний період зменшилась.

Рівень придатної вартості основних фондів суттєво відрізняється в розрізі їх груп.

Таблиця 2.7 – Рівень придатності основних фондів (на кінець року)

Види основних фондів	2020 р.			2022 р.			Відхилення рівня придатності, ± п.п.
	Первісна вартість, тис. грн.	Залишкова повна вартість, тис. грн.	Рівень придатності, %	Первісна вартість, тис. грн.	Залишкова повна вартість, тис. грн.	Рівень придатності, %	
Будівлі нежитлові	6387	40831	63,9	1395	51039	62,7	-1,2
Інженерні споруди	479500	279529	58,3	561785	326087	58,0	-0,3
Машини, обладнання, інвентар	48850	13532	27,7	80789	32128	39,8	+12,1
Транспортні засоби	38450	9486	24,7	56232	19621	34,9	+10,2
Інші основні фонди	594	443	74,6	697	322	46,2	-28,4
Разом по підприємству	631281	343821	54,5	781161	429197	54,9	+0,4

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

Середній рівень придатності основних фондів складає 55%. В розрізі окремих груп відхилення складає 27,8 п.п. (62,7-34,9) в 2022 році і (74,6-24,7) 39,9 – в 2020 році. Найвищий рівень придатності значно вище середнього відмічається в групі нежитлових будівель і інженерних споруд.

Зміна рівня придатності (зношуваності) залежить від динаміки відновлення ресурсу. За період дослідження із загальної – сума капітальних інвестицій,

направлених на відтворення виробничих фондів майже 50 % (45,1 – в 2021 році, 43,6 – в 2022 році) припадає на інженерні споруди та 1/3 – на відновлення машин, обладнання та інвентарю.

Із активів, які вибули частина реалізується, а доходи використовуються на фінансування нових, а частина ліквідується в результаті повної зношеності.

Абсолютні величини лише частково характеризують динаміку і стан основних фондів, як основного виробничого ресурсу, в більшій мірі економічні характеристики дають відносні величини.

Таблиця 2.8 – Динаміка відносних показників руху і ефективності використання основних фондів Товариства

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Показники руху					
Коефіцієнт динаміки	1,12	1,15	0,93	-0,19	-16,7
Коефіцієнт заміни	379,0	46,8	52,2	-326,8	-86,2
Коефіцієнт приросту	17,3	15,5	7,2	-10,1	-58,4
Коефіцієнт надходження	15,9	13,7	6,8	-9,1	-57,2
Коефіцієнт вибуття	0,005	0,003	0,001	-0,004	-80,0
Показники використання					
Фондовіддача, грн. на 100 грн. ОВФ	96,4	130,6	117,9	+21,5	+22,3
Фондомісткість, грн.	1,04	0,76	0,85	-0,19	+18,4
Рентабельність, %	-4,5	-19,7	+7,0	+11,5 п.п.	
Інтеграційний коефіцієнт ефективності використання основних фондів	-0,21	-0,51	+0,29	+0,50	
Норма прибутку, %	-4,8	-19,6	+6,9	+11,7 п.п.	

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Відносні показники руху основних фондів засвідчують зменшення всіх показників в 2022 році в порівнянні з 2020 роком. Динаміка є негативною.

Показники ефективності використання основних фондів, такі як фондовіддача, рентабельність і інтегральний показник зросли в 2022 році в порівнянні з 2020 роком. Очевидним є висновок, що темпи росту приросту доходу від наданих Товариством послуг, вище в порівнянні з темпами росту

середньорічної вартості основних фондів.

Основні фонди в виробничому процесі виступають в співвідношенні з оборотними фондами, виробничими запасами. Від рівня ефективності яких залежить результативність не лише використання інших виробничих ресурсів, але і діяльності підприємства в цілому.

Основними показниками ефективності використання виробничих оборотних фондів є оборотність, закріплюваність їх в виробництві, рентабельність, норма прибутку.

Таблиця 2.9 – Динаміка ефективності використання оборотних активів Товариства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	115238	166853	243181	+127943	+111,0
в т.ч. оборотних фондів	2442	3040	4676	+2234	+91,5
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,00	5,32	3,66	+1,34	+26,8
Коефіцієнт закріплення оборотних активів	0,20	0,19	0,27	+0,07	+35,0
Тривалість 1 обороту оборотних активів	73,0	68,6	99,7	+26,7	+36,8
Коефіцієнт оборотності оборотних фондів	236,1	292,2	190,4	-45,7	-19,4
Коефіцієнт закріплення оборотних фондів	0,004	0,003	0,005	+0,001	+25,0
Тривалість 1 обороту оборотних фондів	1,54	1,25	1,92	+0,38	+24,7
Рентабельність оборотних активів, %	-23,4	-80,5	+21,6	+45,0 п.п.	
Одноденний оборот, грн.	1579,7	2433,7	2439,3	+859,6	+54,4
Зміна тривалості 1 обороту оборотних активів ±, дні	x	-4,4	+26,7	x	x
Зміна тривалості оборотних фондів ±, дні	x	-0,29	+0,038	x	x
Сума вивільнених (-), додатково залучених (+) оборотних фондів, тис. грн.	x	-458,2	+926,9	x	x
Сума додатково залучених оборотних активів, тис. грн.	x	-6950,7	+65129,3	x	x

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Оборотні активи в обсягу зросли за досліджуваний період більш як в 2 рази, або на 111,0 %. В складі оборотних активів виробничі оборотні фонди складають в середньому 2,0% (1,9-2,1%%), оборотні фонди представлені в основному запасами, а саме – запасні частини і витратні матеріали. Левову частку в складі оборотних активів займає дебіторська заборгованість.

Інтенсивність обороту оборотних фондів перевищує швидкість обороту оборотних активів.

Сума одноденного обороту за досліджуваний період зросла на 54,4 %.

Коефіцієнт оборотності, незважаючи на високу швидкість обертання, зменшився на 19,4 %, в результаті чого додатково було залучено в оборот в 2022 році в порівнянні з 2020 роком 926,9 тис. грн.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс в 2022 році в порівнянні з 2020 роком на 26,8 %. Тривалість одного обороту оборотних активів склала в 2022 – 99,7 дні, при чому оборотність сповільнено на 26,7 дні. Оборотні фонди в обороті беруть участь в середньому від 1,25 до 2-х днів.

Будь-яке виробництво, це система раціонального поєднання в процесі використання засобів та предметів праці, як факторів уречевленої частини виробничих ресурсів та ефективного використання людської праці (живої частки).

Удосконалення і зміцнення виробництва відбувається не лише за кількісного та якісного зростання матеріальних ресурсів, як фактора технічної озброєності праці, а і за наявного потенціалу людського ресурсу.

Багатофункційна організаційна структура Товариства і широкорозгорнута діяльність за напрямками обумовили обсяги чисельності персоналу.

Загальна середньооблікова чисельність працівників в Товаристві налічує близько 2-х тисяч осіб.

За видами робіт структура персоналу представлена в наступній таблиці (табл. 2.10).

Основними видами діяльності досліджуваного підприємства є розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи, саме на цьому напрямі зосереджено 90% загальнооблікової чисельності персоналу, залишкова

чисельність (20%) розподілено за іншими видами діяльності.

Таблиця 2.10 – Динаміка і структура середньооблікової чисельності працівників за видами робіт відповідно КВЕД

Код виду економічної діяльності	Назва показника	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
		Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
35.22	Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи	1688	90,9	1696	88,8	1765	89,3	+77	+4,6
43.22	Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування	79	4,0	78	4,1	69	3,5	-5	-6,7
14.19	Виробництво робочого одягу і аксесуарів	76	4,1	70	3,6	109	5,5	+33	+43,4
33.13	Ремонт і технічне обслуговування електронного і оптичного устаткування	8	0,4	9	0,5	9	0,4	+1	+12,5
95.29	Ремонт інших побутових виробів, предметів особистого вжитку	11	0,6	13	0,7	13	0,7	+2	+18,2
18.12	Друкування продукції	-	-	44	2,3	11	0,6	+11	0,0
	Разом	1857	100,0	1910	100,0	1976	100,0	+119	+6,4

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

За звітний період загальна чисельність зросла на 119 осіб, в тому числі на 77 осіб чисельність збільшилась за основним видом діяльності. Чисельність зменшилась на 5 осіб за 43.22. видом діяльності.

Ефективність і інтенсивність використання персоналу є визначальними чинниками в забезпеченні фінансово-економічної стабільності підприємства.

Середньооблікова чисельність працівників в еквіваленті повної зайнятості

від загальної чисельності персоналу складає в середньому – 89%, 32 особи працює поза штатом, на умовах неповного робочого дня – 24 особи.

Аналізуючи дані наступної таблиці (табл. 2.11) слід зазначити, що поряд зі збільшенням чисельності працівників зросли показники інтенсивності використання персоналу:

1. Кількість відпрацьованих одним працівником днів зросла в 2022 році в порівнянні з 2020 роком на 25,1 день (11,9 %).

2. Загальна кількість відпрацьованих людино-годин зросла на 596972 дні, а в розрахунку на 1 працівника – на 200,8 дні.

Таблиця 2.11 – Динаміка показників інтенсивності і ефективності використання персоналу Товариства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньооблікова кількість працівників	1857	1910	1976	+119	+6,4
Кількість відпрацьованих людино-годин	3122657	3498453	3719629	+596972	+19,1
Середня кількість працівників в еквіваленті повної зайнятості	1660	1755	1745	+85	+5,1
Відпрацьовано 1 працівником:					
- годин	1681,6	1831,7	1882,4	+200,8	+11,9
- днів	210,2	229,0	235,3	+25,1	+11,9
Рівень використання ефективного фонду робочого часу, %	89,4	97,4	100,0	+10,6 п.п.	
Припадає доходу:					
- на 1 середньооблікового працівника в еквіваленті повної зайнятості, тис. грн.	310,5	465,1	450,6	+140,1	+45,1
- на 1 відпрацьовану людино-годину, грн.	184,6	253,9	239,4	+54,8	+29,7
Припадає доходу основної діяльності на 1 працівника цієї галузі	317,9	477,6	451,7	+133,8	+42,1

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Продуктивність праці також зросла за досліджуваний період:

1. На одного працівника припадає доходу в 2022 році 450,6 тис. грн., що на

45,1 % перевищує рівень 2020 року.

2. На одну відпрацьовану годину припадає в 2022 році на 54,8 грн. більше рівня 2020 року.

Позитивним є факт того, що темпи продуктивності праці в провідній галузі перевищують середні темпи зростання продуктивності праці по підприємству.

2.3. Аналіз економічних результатів діяльності підприємства та їх вплив на рівень фінансово-економічної стійкості

Операційна діяльність являється основною діяльністю кожного суб'єкта господарювання, яка приносить основний дохід. В досліджуваному нами підприємстві основним видом діяльності є 35. 22 – Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи. Забезпечення здійснення операційної діяльності відбувається через формування певного обсягу витрат в розрізі економічних елементів і калькуляційних статей.

Операційні витрати для економічного планування і аналізу виконання кошторису діляться за економічними елементами такими як: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи; амортизація та інші операційні витрати.

До матеріальних витрат відносять вартість спожитих в процесі виробничо-операційної діяльності матеріалів і комплектуючих виробів, ПМП, запасних частин, МШП і інших матеріальних оборотних ресурсів, витрат на операційну виробничу діяльність. Структуру витрат за елементами представлено в наступній таблиці (таблиця 2.12).

Загальна сума операційних витрат, які забезпечують функціонування в поточному періоді діяльності Товариства збільшились за період дослідження на 34,8% (тобто більше як на 1/3). При чому найінтенсивніший приріст пов'язаний із витратами на оплату праці, а відповідно на відрахування в соціальні фонди, які відповідно зросли на 59,1 та 57,9 %%. Понад середній показник по організації зросли витрати на створення амортизаційного фонду. Матеріальні витрати, які

забезпечують виробничо-технологічний процес в 2021 році склали 238348 тис. грн. і зросли в порівнянні з 2020 роком на 16,2 %.

Таблиця 2.12 – Динаміка і структура операційних витрат

Назва статті	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Кількість, осіб	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Матеріальні затрати	205048	33,4	536492	49,3	238348	28,8	+33300	+16,2
Витрати на оплату праці	233676	38,1	330949	30,4	371887	45,0	+138211	+59,1
Відрахування на соціальні заходи	50252	8,2	70470	6,5	79167	9,6	+28915	+57,5
Амортизація	25634	4,2	31420	2,9	35429	4,3	+9795	+38,2
Інші операційні затрати	98981	16,1	118288	10,9	102318	12,3	+3337	+3,4
Разом	613591	100,0	1087619	100,0	827149	100,0	+213558	+34,8

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Структура витрат за елементами є характерною для не виробничих, а інфраструктурних підприємств. В підприємствах, які займаються виробництвом продукції переважна частка витрат відноситься до виробничих. В ТОВ Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи від фонду оплати праці займають перше місце, зростаючи часткою в структурі витрат до 55% в 2022 році, на другому місці – матеріальні затрати.

Інші операційні витрати займають значну частку в загальній сумі витрат, основними складовими в обліковій групі «Інші операційні витрати» є вартість робіт і послуг сторонніх підприємств, суми обов'язкових платежів (крім податку на прибуток).

Досліджуване підприємство на ліцензійній території здійснює п'ять основних видів операційної діяльності, загальна сума операційних витрат розподіляються між якими в залежності від обсягу виконаних робіт.

Таблиця 2.13 – Динаміка і структура витрат за видами економічної діяльності

Код за КВЕД	Разом		Амортизація		Витрати на оплату праці		Відрахування на соціальні заходи		Матеріальні витрати та оплата послуг сторонніх організацій	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
2020 рік										
35.22	383145,9	81,3	23047,0	6,0	184427,0	48,1	39661,0	10,4	136010,9	36,5
43.22	25942,7	5,6	265,0	1,0	18799,0	72,5	4042,7	15,6	2836,0	10,9
14.19	53893,7	11,4	2156,0	4,0	25000,0	46,4	5376,3	10,0	21361,4	39,6
33.13	3003,9	0,6	100,1	3,3	1650,0	54,9	354,8	11,8	899,0	29,9
95.29	5133,1	1,1	65,9	1,3	3800,0	74,0	817,3	15,9	450,0	8,8
Разом	471119,3	100,0	25634,0	5,4	233676,0	49,6	50252,0	10,7	161557,3	34,3
2021 рік										
35.22	825852,7	87,8	26410,0	3,2	263849,8	31,9	55705,3	6,8	479887,6	58,1
43.22	44007,9	4,7	785,9	1,8	29936,0	68,0	6586,0	15,0	6700,0	15,2
14.19	54197,2	5,7	1408,5	2,6	30520,9	56,3	6715,0	12,4	15552,8	28,7
33.13	4072,6	0,4	1196,0	29,4	622,2	15,3	138,4	3,4	2116,0	51,9
95.29	14391,0	1,3	1253,4	8,7	9537,0	66,3	1307,0	9,1	2293,6	15,9
18.12	1250,5	0,1	366,2	29,3	83,1	6,6	18,3	1,4	782,9	62,7
Разом	940171,9	100,0	31420,0	3,3	330949,0	35,2	70470,0	7,5	507332,9	54,0
2022 рік										
35.22	552841,7	79,3	24089,5	4,4	296514,8	53,6	62532,0	11,3	169705,4	30,7
43.22	48190,3	6,9	2102,0	4,4	31065,0	64,5	6887,0	14,2	8136,3	16,9
14.19	72868,6	10,4	1512,8	2,1	40103,0	55,0	8822,0	12,1	22430,8	30,8
33.13	7849,1	1,1	3264,0	41,6	899,2	11,5	199,0	2,5	3486,9	44,4
95.29	11173,8	1,6	2868,0	25,7	3145,0	28,1	692,0	6,2	4468,8	40,0
18.12	4758,3	0,7	1592,7	33,5	160,0	3,4	35,0	0,7	2970,6	62,4
Разом	697681,8	100,0	35429,0	5,1	371887,0	53,3	79167,0	11,3	211198,8	30,3

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

В досліджуваному періоді, що дозволяє зробити висновок про закономірність, основним видом діяльності за показниками матеріаломісткості є 35.22 – Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи, на другому місці за затратомісткістю є 14.19. Виробництво супровідних аксесуарів. Питома вага витрат за основним видом діяльності в загальній сумі складає в середньому понад 80%, і близько 10% припадає на інший важливий вид

діяльності. Витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи за основними видами діяльності займають основну частину в 2020 і 2022 роках на матеріальні витрати і витрати пов'язані з послугами сторонніх організацій припадає третина суми.

До переліку основних видів діяльності, які формують витратну і дохідну складову, що надаються газорозподільним підприємством та включено до тарифів на розподіл природного газу відносять:

- 1) транспортування природного газу газорозподільними мережами – як основний;
- 2) поточний ремонт і обслуговування споруд та систем газорозподільних мереж;
- 3) газифікація населених пунктів на ліцензованій території;
- 4) безперебійне забезпечення безаварійного експлуатування систем постачання природного газу.

Крім витратної складової, провідні грошові потоки визначаються основною діяльністю, яка приносить дохід, що підпадають під визначення фінансового результату.

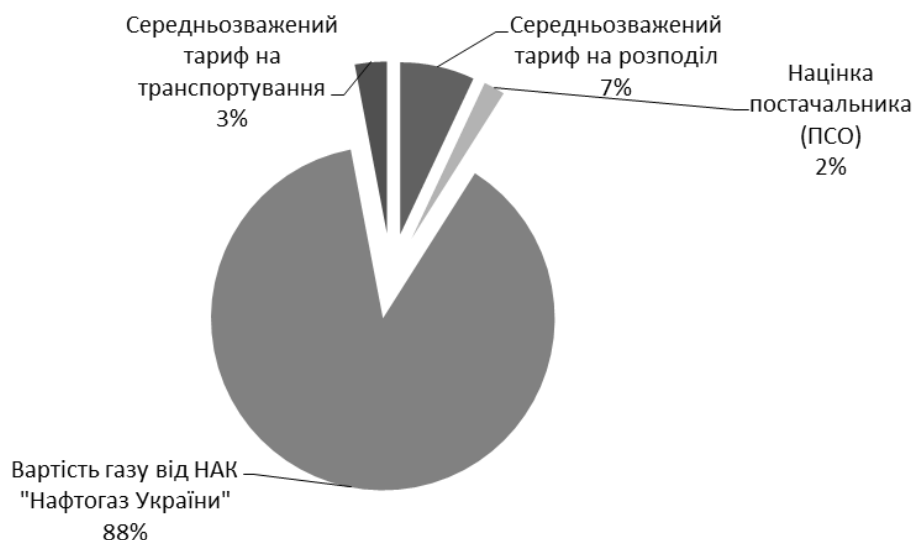

Рисунок 2.2 – Структурний та пропорційний поділ ціни за кубометр природного газу в Україні, %

Джерело: побудовано автором з використанням джерела: <http://www.naftogaz.com/3/nakweb.nfs/0/4D50A380B0969658C2257F7F0056T3888>

Таблиця 2.14 – Динаміка і структура за видами виробництв доходу від реалізації продукції (робіт і послуг)

Код за КВЕД	Назва показника	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
35.22	Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи	536554,0	93,0	810045,0	91,2	797249,9	89,5	+260695,9	+48,9
43.22	Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування	12575,0	2,2	23424,0	2,6	14757,0	1,7	+2182	+17,4
14.19	Виробництво робочого одягу і аксесуарів	24836,0	4,3	49234,0	5,5	51654,0	5,8	+26818	+108,0
33.13	Ремонт і технічне обслуговування електронного і оптичного устаткування	1509,0	0,3	1668,0	0,2	1885,6	0,2	+376,6	+25,0
95.29	Ремонт інших побутових виробів, предметів особистого вжитку	1120,0	0,2	1300,0	0,2	2800,0	0,3	+1680	+150,0
18.12	Друкування продукції	-	0,0	2616,0	0,3	21997,5	0,5	+21997,5	+10,0
	Усього по підприємству	576594,0	100,0	888287,0	100,0	890344,0	100,0	+313750	+54,4

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

В середньому 90,0% доходу від основної діяльності припадає на діяльність 35.22 за кодом КВЕД «Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи», на всі інші види основної діяльності припадає 10%, з яких більше половини складають доходи від супровідного виробництва допоміжних матеріалів і монтажу систем опалення.

Сума доходу залежить від обсягу перерозподіленого газу (обсягу наданих послуг), ціни на природний газ та газорозподільних тарифів. Збільшення доходів за період дослідження складає 313,75 млн. грн., що в відносному вираженні відповідає +54,4%, в тому числі майже на половину (48,9%) за 35.22 – основним видом діяльності. Основними факторами зростання доходу є наступні:

- активне підвищення рівня вартості газу, який використовується на власні потреби;
- інтенсивне зростання цін імпортованого природного газу;
- зростання рівня витрат на оплату праці;
- стрімке зростання витрат на супутні матеріали (паливо, енергію).

Частина доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат, пов'язаних з операційною діяльністю складає прибуток компанії. З врахуванням сальдо від доходів і витрат неопераційної діяльності формується чистий фінансовий результат. Аналіз динаміки і розміру фінансових результатів ми провели за статистичною звітністю (форма № 2) «Звіт про фінансові результати».

Таблиця 2.15 – Динаміка формування прибутку Товариства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг)	576594	888287	890344	+313750	+54,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт і послуг)	498162	970894	686034	+187872	+37,7
Валовий прибуток (+) збиток (-)	+78432	-82607	+204310	+125878	+160,5
Інші операційні доходи	21059	75299	16289	-4770	-22,7
Адміністративні витрати	61888	74969	77492	+15604	+25,2

Продовження таблиці 2.15

1	2	3	4	5	6
Інші операційні витрати	53541	41756	81708	+28167	+52,6
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (+) збиток (-)	-15938	-124033	61399	+77337	в 4,8 р.
Інші фінансові доходи	3318	936	5721	+2403	+72,4
Фінансові витрати	4859	11172	14573	+9714	в 2,0 р.
Чистий фінансовий результат прибуток (+) збиток (-)	-26986	-134269	+52547	+79533	в 2,9 р.

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

За досліджуваний період, як видно з таблиці, не просліджується чітких тенденцій в зміні показників, які формують фінансові результати. В 2021 році підприємство отримало 82607 тис. грн. валового збитку, в зв'язку зі збільшенням в 2 рази собівартості реалізованої продукції і послуг.

В 2023 році сума чистого доходу забезпечила позитивні тренди, а собівартість зменшилась в порівнянні з попереднім роком, а з базовим – зросла на 37,7%. В результаті чого обсяг валового прибутку зріс майже в три рази (в 2,6 р.), або на 160,5%.

Динаміка приросту суми чистого доходу, незважаючи на збільшення інших операційних і фінансових витрат, забезпечила отримання позитивного чистого фінансового результату.

Аналізуючи динаміку і алгебраїчні складові формування чистого фінансового результату слід зазначити, що за досліджуваний період всі показники зросли майже в 2 рази:

- сума чистого доходу збільшилась на 313750 тис. грн. (54,4%);
- валовий прибуток зріс динамічними темпами – на 160,5%;
- від операційної діяльності газорозподільне підприємство отримало прибуток в 2022 році в сумі 61399 тис. грн., тоді як в 2020 році підприємство мало збиток в сумі 15938 тис. грн.

Враховуючи те, що собівартість розподіленого і спожитого газу зростає, інші операційні і фінансові витрати зросли порівняно нижчими темпами від

доходних складових, чистий фінансовий результат з негативного -26986 тис. грн. став позитивним +52547 тис. грн.

Таким чином, прибутковість як спроможність підприємства генерувати позитивний результат від здійснення господарської діяльності характеризується не лише показниками абсолютного ефекту, а і показниками рентабельності. Показники рентабельності характеризують економічну інтенсивність використання ресурсів і вказує на рівень віддачі ресурсів і капіталу через співвідношення прибутку з понесеними витратами виробничо-фінансових ресурсів.

Для визначення відносних показників прибутковості розрахуємо середньорічну вартість ресурсів, які використовувались в підприємницькій діяльності.

Таблиця 2.16 – Динаміка абсолютних показників виробничо-фінансових ресурсів підприємства (тис. грн.)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньорічна вартість авансованого капіталу	506973	636861	799246	+292273	+57,7
Середньорічна вартість необоротних активів	391735	470009	554786	+163051	+41,6
Середньорічна вартість основних засобів	597890	680118	755058	+157168	+26,3
Середньорічна вартість оборотних активів	115238	166852	244460	+129222	+112,1
Середньорічна вартість оборотних фондів	2442	3040	4676	+2234	+91,5
Середньорічна вартість власного капіталу	(280219)	(359807)	(407132)	-126841	-45,3
Середньорічна вартість залученого капіталу	787192	996667	1206378	+419186	+53,3
в т.ч. поточних зобов'язань	659814	865572	1072108	+412294	+62,5
довгострокових зобов'язань	127378	131095	134270	+6892	+5,4

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Аналізуючи динаміку абсолютної і відносної зміни ресурсних і результативних показників слід зазначити, що вони за досліджуваний період

зросли в середньому на 50%, крім джерел фінансування, які мають різні вектори до зміни.

Сума власного капіталу має чітко виражену тенденцію до зменшення, довгострокові зобов'язання зросли на 5%, тоді як поточні зобов'язання, за рахунок яких відбулося покриття приросту активів, зросли на 412293 тис. грн.

Для поглиблення аналізу фінансово-економічних результатів діяльності, як складової одного з напрямів діагностики необхідно провести коефіцієнтний аналіз, який передбачає розрахунок відносних показників: коефіцієнтів рентабельності діяльності, продукції, активів, капіталу.

Таблиця 2.17 – Показники рентабельності (+), збитковості (-) підприємства, %

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Рентабельність виробництва (від ВП)	15,7	-8,5	+29,8	+14,1
Рентабельність продажу (від ВП)	13,6	-9,3	+16,3	+16,3
Рентабельність операційної діяльності (від ВП)	-2,6	-11,4	+7,3	+9,6
Рівень загальної рентабельності діяльності підприємства	-4,4	-12,2	+6,1	+10,5
Рентабельність авансованого капіталу (від ВП)	-5,3	-21,1	+6,6	+11,9
Рентабельність позичкового капіталу (від ВП)	-3,4	-13,5	+4,4	+7,8
Рентабельність оборотного капіталу (від ВП)	-23,4	-80,5	+21,5	+44,9
Рентабельність основних виробничих фондів	-4,5	-19,7	+7,0	+11,5
Рентабельність оборотних фондів	1105,1	-4416,7	+11,2	x
Норма прибутку	-4,5	-19,7	+6,9	+11,4

Джерело: розраховано автором з використанням даних таблиці 2.16 та даних форми 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Показники рентабельності, як узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємства, зросли, що є логічним при перетворенні виробничо-комерційної діяльності зі збиткової на прибуткову.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АТ «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ»

3.1 Діагностика стану економічних активів і джерел їх фінансування

Аналіз і оцінка фінансової стійкості підприємства дозволяє визначити, наскільки воно ефективно управляє майновими і фінансовими ресурсами, його спроможність реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища.

Незалежно від форми власності, господарювання чи галузевої належності підприємство через економічне правильне формування обґрунтованих бізнес-планів і планів стратегічного розвитку, розробки нормативної бази сприяло забезпеченню ресурсної збалансованості, раціональному розміщенню і ефективному використанню необоротних і оборотних активів, власного і залученого капіталу, оптимізації управлінських рішень щодо вжиття заходів для стабілізації фінансово-господарської діяльності. Економічна стабільність пов'язана з якістю і структурою ресурсної бази.

Потенціал ресурсної бази оцінюється на основі аналізу активу балансу.

Ресурси є економічним активом в випадку, поки кожен з їх елементів має вартість, контрольований підприємством і в майбутньому здатен принести певну вигоду, тобто бути корисним для підприємства.

Аналіз динаміки, складу, структури і їх зміни за даними таблиці 3.1 показав, що загальна сума ресурсів за період 2020-2022 рр. зросла на 58,8%, в тому числі сума оборотних активів зросла на 135,7%, а необоротних – на 39,0%. Серед необоротних активів в відносному співвідношенні найдинамічніші позитивні зміни відбулися за елементами довгострокової заборгованості і незавершеним інвестиціям.

Таблиця 3.1 – Склад та структура засобів підприємства (на кінець року)

Види засобів (актив)	2020 р.				2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р., ± (на кінець року)		
	на поч. року		на кін. року		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Структурне, п.п.
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %							
I.Необоротні активи											
Нематеріальні активи	575	0,1	489	0,1	298	0,1	389	0,1	-100	-20,4	0,0
Незавершене будівництво	25686	5,5	19228	3,5	26265	3,6	39532	4,5	+20304	+105,6	+1,0
Основні засоби	301182	64,6	343821	62,8	411668	56,7	429383	49,4	+85562	+24,9	-13,4
Довгострокові біологічні активи:											
інші фінансові інвестиції	1000	0,2	1000	0,2	-	-	-	-	-1000	х	-0,2
Довгострокова дебіторська заборгованість	9951	2,1	1937	0,4	36169	5,0	115686	13,3	+113749	в 58,7р.	+12,9
Відстрочені податкові активи	9507	-	2,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	524	0,1	68569	12,5	30573	4,2	19609	2,2	-48960	-71,4	-10,3
<i>Усього за розділом 1</i>	348425	74,7	435044	79,5	504973	69,6	604599	69,5	+169555	+39,0	-10,0
II. Оборотні активи											
Виробничі запаси	3386	0,7	1498	0,3	4581	0,6	4770	0,5	+3272	+218,4	+0,2
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	63213	13,6	63088	11,5	72769	10,0	117150	13,5	+54062	+85,7	+2,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:											
з бюджетом	6773	1,5	3276	0,6	15	0,0	460,0,1	0,1	-2816	-86,0	-0,5
за виданими авансами	27099	5,8	37380	6,8	98726	13,6	98266	11,3	+60886	+162,9	+4,5
Інша поточна дебіторська заборгованість	520	0,1	793	0,1	1488	0,2	3850	0,4	+3057	+385,5	+0,3
Грошові кошти та їх еквіваленти	16927	3,6	1444	0,3	4350	0,6	331	0,1	-1113	-77,1	-0,2
Інші оборотні активи	42	0,0	5037	0,9	39259	5,4	40347	4,6	+35310	в 7,0р.	+3,7
<i>Усього за розділом 2</i>	117960	25,3	112516	20,5	221188	30,4	265174	30,5	+152658	+135,7	+10,0
III. Необоротні активи, утримані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
БАЛАНС	466385	100,0	547560	100,0	726161	100,0	869773	100,0	+322213	+58,8	±10,0

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Серед оборотних активів найбільше зросли залишки коштів в розрахунках: в абсолютному і відносному співвідношенні за виданими авансами (+60,9 млн. грн.; +162,9%) та іншою поточною заборгованістю – на +3,1 млн. грн. і відповідно 385,5%.

В структурі необоротних активів домінуюча частка (від 49,4 до 64,6%%) від загальної суми балансу припадає на основні засоби в залишковій вартості. Серед оборотних активів найвищу питому вагу займає дебіторська заборгованість, від загальної суми активу на її долю припадає понад 20%.

Враховуючи специфіку операційної діяльності Товариства, можна зазначити порівняно незначні суми залишків оборотних фондів, які в натурально-речовій формі представлені запасними частинами, паливом та іншими витратними матеріалами.

Значну питому вагу в вартості оборотних активів займає дебіторська заборгованість, з якої найвища частка належить заборгованості за продукцію і послугу та розрахункова заборгованість за отриманими авансами.

Конкретизуючи аналіз дебіторської заборгованості можна зазначити, що дебіторська заборгованість за розрахунками включає майже 90% за постачання природного газу, друге місце – за розрахунок за розподіл природного газу. Підприємство створює резерв під кредитні збитки.

Рух за статтями резерву під кредитні збитки являє собою зменшення корисності дебіторської заборгованості.

Аналіз знецінення здійснюється на кожну звітну дату. Підприємством використовується різні моделі оцінки очікуваних кредитних збитків для різних груп клієнтів. Розподіл типів клієнтів базується на таких основних критеріях:

- умови праці;
- джерела оплати;
- платіжна дисципліна;
- повнота бази даних для матриці резервування.

Ставки резервування визначаються як фізичних і юридичних осіб окремо в залежності від днів прострочки і подібності формування моделі збитку.

Розрахунок показує результат зваженої ймовірності та обґрунтовану інформацію за фінансовими потоками, яка є на звітну дату, про минулі події, поточні умови та майбутні економічні прогнози.

Таблиця 3.2 – Динаміка коефіцієнту знецінення дебіторської заборгованості, %

Очікуваний коефіцієнт знецінення для різних груп	Терміни погашення дебіторської заборгованості, дні									
	0-91		92-183		184-274		275-364		> 365	
	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.	2021 р.	2022 р.
За товари, роботи і послуги для фізичних осіб	46,47	56,25	46,47	56,25	46,47	56,25	46,47	56,25	100	100
За товари, роботи і послуги для юридичних осіб	13,49	22,26	42,89	50,33	51,48	53,98	98,02	71,15	100	100

Джерело: розраховано автором з використанням даних консолідованої фінансової звітності

Таким чином, створення резерву дебіторської заборгованості передбачає і враховує вплив кредитного ризику на фінансовий стан підприємства. В складі інших оборотних активів підприємство відображає також «умовну» дебіторську заборгованість, таку як позики іншим акціонерним товариствам системи «Укрнафтогаз».

Співвідношення між основними і оборотними активами в 2020 році складає 8 до 2, а в 2022 році 7 до 3. Тобто необоротні активи складають левову частку, але в динаміці вона зменшується.

Капітал підприємства є основним джерелом формування економічних ресурсів підприємства, мірилом і джерелом розвитку, рівнем спроможності розвиватися на інноваційній основі. Динаміку, склад і структуру капіталу при певних аналітичних розрахунках можна простежити за пасивом балансу досліджуваного підприємства.

Сума вкладеного капіталу в фінансування діяльності підприємства на кінець 2022 року складає 869773 тис. грн., в порівнянні з базовим періодом сума зросла на 322,2 млн. грн., або 58,8%.

Таблиця 3.3 – Склад та структура джерел утворення засобів підприємства

Види засобів (актив)	2020 р.				2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р., ± (на кінець року)		
	на поч. року		на кін. року		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Структурне, п.п.
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %							
I. Власний капітал											
Зареєстрований (пайовий) капітал	1048	0,2	1048	0,2	1048	0,1	1048	0,1	0,0	0,0	-0,1
Додатковий вкладений капітал	212682	45,6	228408	41,7	232357	32,0	224513	25,8	-3895	-1,7	-15,9
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(481112)	(103,1)	(522512)	(95,4)	(659962)	(+90,9)	(609319)	(70,1)	(+86807)	(+16,6)	(-25,3)
<i>Усього за розділом I</i>	(267382)	(57,3)	(293056)	(53,5)	(426557)	(58,7)	(383758)	(44,2)	(+90702)	(+31,0)	(+9,3)
II. (3.) Довгострокові зобов'язання і забезпечення											
Інші довгострокові зобов'язання	105773	22,7	114345	20,9	104615	14,4	111207	12,8	-3138	-2,7	-8,1
Довгострокові забезпечення	15242	3,2	19395	3,5	23835	3,3	23270	2,7	+3875	+20,0	-0,8
<i>Усього за розділом II</i>	121015	25,9	133740	24,4	128450	17,7	134477	15,5	+737	+0,6	-8,9
III. (4.) Поточні зобов'язання											
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	6397	1,4	5379	1,0	5888	0,8	4363	0,5	-1016	-18,9	-0,5
товари, роботи, послуги	539260	115,6	625777	114,3	909461	125,2	978424	112,5	+352647	+56,4	-1,8
розрахунками з бюджетом	7383	16	7826	1,4	15432	2,1	9169	1,1	+1343	+17,2	+0,7
розрахунками зі страхування	2248	0,6	1219	0,2	5386	0,7	-	-	-1219	-100,0	-0,7
розрахунками з оплати праці	8499	1,8	4671	0,9	19842	2,7	221	0,0	-4450	-95,3	-0,9
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	13224	2,8	20962	3,8	32402	4,5	39001	4,5	+18039	+86,1	+0,7
Поточні забезпечення	9556	2,0	13801	2,5	20376	2,8	28078	3,2	+14277	+103,4	+0,7
Інші поточні зобов'язання	26185	5,6	27241	5,0	15481	2,2	59798	6,9	+32557	+119,5	+1,9
<i>Усього за розділом (III)</i>	612752	131,4	706876	129,1	1024268	141,0	1119054	128,7	+412178	+58,3	-0,4
БАЛАНС	466385	100,0	547560	100,0	726161	100,0	869773	100,0	+322213	+58,8	+9,3

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

В структурі джерел фінансування 25,8% складає додатковий вкладений капітал і 1048 тис. грн. – зареєстрований капітал, які залишаючись відносно сталими в абсолютному вимірюванні, в результаті динамічного зростання суми авансованого капіталу мають негативні тенденції в структурному зрушенні. В структурі капіталу їх частка зменшилась на 16%. В результаті накопиченої суми збитку власний капітал має від’ємне значення.

Довгострокові зобов’язання складають 15,5% від загальної суми авансованого капіталу. Вся інша частка з врахуванням негативних тенденцій в джерелах формування власного капіталу і систематичної збитковості результатів діяльності припадає на короткострокові фінансові зобов’язання, які по відношенню до суми авансованого капіталу складає – 130%.

Сума поточних зобов’язань за досліджуваний період зросла на стільки ж як і валюта балансу – на 58,3%.

Загальні структурні зрушення в пасиві балансу за період 2020-2022 рр. відмічаються на рівні $\pm 9,3$ п.п.

Станом на 31 грудня, як зазначено вище, зареєстрований капітал обліковою вартістю в сумі 1048 тис. грн., в натуральному складі – це 4193436 звичайні акції, номінальною вартістю 0,25 грн. кожна.

Виходячи з кількості акцій в обороті склад акціонерів є наступним:

Таблиця 3.4 – Структура акцій АТ «ОГС «Сумигаз»

Акціонери	Питома вага від загальної кількості акцій, %
ПрАТ «Газтек»	47
НАК «Нафтогаз України»	25
ТОВ «ОМЕГА-КАПІТАЛ»	24
Інші	4
Разом	100

Джерело: розраховано автором з використанням аналітичної довідки «Звіт незалежних аудиторів»

Склад акціонерів і структура акцій за період дослідження був не змінним.

Додатковий капітал, який займає значну частку в пасивах включає в себе дві основні складові:

- безкоштовно отримане державне майно та комунальне і інше, яке рекласифіковано на зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів;
- резерв коригування на гіперінфляцію, яке проводилося на основі індексу визначеного Державним комітетом статистики України, коли економіка України вважалась гіперінфляційною.

За досліджуваний період значних змін в обсязі додаткового капіталу не відмічено.

Інші довгострокові фінансові зобов'язання включають реструктуризовану кредиторську заборгованість, зобов'язання за користування основними засобами, зобов'язання за орендою.

Основним джерелом фінансування операційної діяльності, відображене в балансі підприємства, є поточні зобов'язання. Особливого аналізу потребує поточна кредиторська заборгованість. Основною складовою кредиторської заборгованості є заборгованість за постачання природного газу (50% від загальної суми), а також заборгованість за матеріали і послуги та заборгованість за розподіл природного газу.

Контрактний термін погашення кредиторської заборгованості складає , як і дебіторської, 30 днів, однак станом на кінець звітного періоду кредиторська заборгованість за природний газ, за якою термін погашення складає близько 1 млрд. грн.

За операціями з газом пов'язана кредиторська заборгованість за одержаними авансами відповідно договірних зобов'язань.

Всі залишки авансів (договірних зобов'язань) включаються до складу доходів від звичайної діяльності звітного року.

Для подолання фінансової нестійкості та підвищення рівня конкурентоспроможності необхідне гнучке управління внутрішніми факторами для забезпечення тактичних заходів для активізації вхідних грошових потоків.

З метою моніторинга заходів фінансової стабілізації необхідно проаналізувати рівень розрахункової дисципліни, наявність заборгованостей зі

споживачами і поставщиками, та їх динаміку.

Таблиця 3.5 – Показники оцінки кредиторської заборгованості підприємства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Середня величина К ^т заборгованості, тис. грн.	605500	799935	984770	+379270
Сума закупівель, тис. грн., або сума понесених матеріальних витрат	498162	970894	686034	+187872
К-т оборотності К ^т заборгованості	0,82	1,21	0,70	-0,08
Термін погашення К ^т заборгованості, днів	445,1	301,7	521,4	+76,3
Питома вага К ^т заборгованості у виручці від реалізації, %	105,0	90,1	110,6	+5,6
Припадає Д ^т на 1 грн. К ^т заборгованості, грн.	0,17	0,17	0,11	-0,06

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Як показали попередні дослідження, так і дані таблиці, середня величина кредиторської заборгованості зросла більше як на половину.

Сума кредиторської заборгованості перевищує суму доходу від продажу продукції, середні терміни погашення кредиторської заборгованості складають майже 2 роки, при нормативному – 30 днів.

Таблиця 3.6 – Показники оцінки дебіторської заборгованості підприємства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Середня величина Д ^т заборгованості, тис. грн.	101071	138768	109863	+8792
Чистий дохід (виручка), тис. грн.	576594	888287	890344	+313750
Коефіцієнт оборотності Д ^т заборгованості	5,70	6,40	8,10	+2,40
Термін кредиту покупцям, днів (період погашення Д ^т заборгованості)	64,0	57,0	45,1	-18,9
Питома вага Д ^т заборгованості в оборотних активах, %	87,7	83,2	44,9	-42,8
Коефіцієнт залучення активів у дебіторську заборгованість	0,20	0,22	0,13	-0,07

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

В 2022 році в порівнянні з 2020 роком сума дебіторської заборгованості зросла лише на 8,7 млн. грн. (8,7%), що в результаті збільшення суми товарообігу сприяло збільшенню коефіцієнта оборотності на 2,4 обороти. Швидкість обороту має позитивну динаміку, період індексації дебіторської заборгованості зріс на 18,9 днів, тобто термін кредиту покупцям зменшився за цей же період. Значно зменшилась питома вага дебіторської заборгованості в сумі оборотних активів, і на 7% в сумі авансованого капіталу.

3.2 Фінансова стійкість як ключовий елемент загальної стійкості виробничо-господарської діяльності підприємства

Фінансово-економічна стійкість підприємства формується впродовж здійснення всієї виробничо-комерційно-господарської діяльності. Оцінка фінансової стійкості передбачає одним з питань організацію управління фінансовими ресурсами.

Фінансовий стан у короткій перспективі оцінюється за допомогою показників ліквідності і платоспроможності. Питання покращення платоспроможності підприємства тісно пов'язані з управлінням оборотними активами, враховуючи той факт, що оптимізація структури оборотного капіталу сприяє зниженню фінансових зобов'язань.

З метою визначення рівня платоспроможності оборотні активи групуються за рівнем ліквідності: абсолютно ліквідні, помірно ліквідні, важкореалізовані активи. Почерговим співвідношенням вартості оборотних активів з поточними зобов'язаннями визначаємо рівні платоспроможності. Коефіцієнт платоспроможності демонструє скільки в організації копійок оборотних коштів (по мірі реалізації) припадає на кожну гривню поточних зобов'язань.

Показники платоспроможності наведені в наступній таблиці показують низький, практично критичний її рівень (таблиця 3.7).

Рівень абсолютної ліквідності має практично нульове значення. Коефіцієнт покриття, який в розрахунках включає не лише ліквідні, а і неліквідні оборотні

активи в 5 разів нижче гранично нормативного значення. Збитковість діяльності обумовило від'ємне значення коефіцієнта У. Бівера і суми чистого оборотного капіталу, що говорить про відсутність власних джерел фінансування операційних активів і діяльності підприємства в цілому.

Таблиця 3.7 – Показники ліквідності балансу

Показники	Методика розрахунку	Нормативне значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	грошові кошти / короткострокові зобов'язання (A ₁)	не < 0,1-0,3	0,002	0,004	0,001	-0,001
Коефіцієнт гранично-ризикової (швидкої) ліквідності	(грошові кошти + ЧРВ+ +дебіторської заборгованості) / короткострокові зобов'язання (A ₂)	не < 1,0	0,150	0,173	0,197	+0,047
Коефіцієнт покриття	обігові кошти / короткострокові зобов'язання (A ₄)	не < 2,0-2,5	0,159	0,216	0,237	+0,078
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	дебіторська заборгованість / кредиторська заборгованість	= 1,0	0,157	0,175	0,175	+0,018
Коефіцієнт У. Бівера	(чистий прибуток + + амортизація) / короткострокові зобов'язання	не < 0,17	-0,002	-0,100	+0,152	+0,150
Чистий оборотний капітал	оборотні активи - поточні зобов'язання	> 0	-594360	-803080	-853880	-259520

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Фінансова стійкість підприємства є однією з ключових характеристик його діяльності. Під фінансовою стійкістю розуміється здатність підприємства функціонувати, удосконалюватися, зберігати збалансовану рівновагу ресурсів і джерел їх утворення в умовах середовища, що змінюється, що гарантує

його інвестиційну привабливість і стабільну платоспроможність.

Основними показниками, які характеризують рівень фінансової стійкості є оптимальність (непропорційність) структури джерел фінансування і забезпечення раціональних пропорцій між власним і залученим капіталом.

Основними методами оцінки фінансової стійкості підприємства, враховуючи масштабність дослідження є:

- коефіцієнтний аналіз;
- аналіз важколіквідних активів;
- аналіз маневреності власного оборотного капіталу.

Таблиця 3.8 – Показники фінансової стійкості

Показники	Методика розрахунку	Нормативне значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Коефіцієнт автономії	власний капітал / акціонований капітал	$\geq 0,5$ в динаміці збільшення	-0,54	-0,58	-0,44	+0,10
Коефіцієнт фінансової залежності	акціонований капітал / власний капітал	≤ 2 в динаміці зменшення	-1,85	-1,72	-2,27	-0,42
Співвідношення довгострокових зобов'язань і необоротних активів	довгострокові зобов'язань / необоротні активи	≤ 1 в динаміці зменшення	0,30	0,25	0,22	-0,08
Сума власних оборотних коштів	власний довгостроковий капітал – необоротні активи	збільшення	-594360	-803080	-853880	-259520
Коефіцієнт забезпечення власними ресурсами	власні обігові кошти/нормовані оборотні фонди	≥ 1 в динаміці збільшення	«+»	«-»	«-»	«-»
Коефіцієнт концентрації позитивного капіталу	залучений капітал/авансований капітал	$\leq 0,5$ в динаміці зменшення	1,53	1,58	1,44	-0,09
Коефіцієнт фінансування	залучений капітал / власний капітал	$\leq 0,5$ в динаміці зменшення	-2,46	-2,70	-3,27	-0,81

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Динаміка показників (коефіцієнтів) фінансової стійкості показав, що АТ «ОГС «Сумигаз» є фінансовозалежним підприємством від залученого капіталу. Власний капітал має від'ємне значення, через систематичне накопичення неперекритого збитку. Необоротні активи не покриваються стійкими пасивами. Довгострокові зобов'язання складають $\frac{1}{4}$ частку вартості необоротних активів. Концентрація позикового капіталу вище 1,5 р., суттєво переважаючи нормативне значення. Із-за відсутності власних ресурсів за показниками фінансової стійкості фінансовий стан можна діагностувати як критичний.

Власні оборотні кошти, як різниця між довготерміновими пасивами і необоротними активами, показує скільки власних (безкоштовних) джерел знаходиться в обороті підприємства. Абсолютна величина власних оборотних коштів є базовою складовою для визначення як рівня, так і типу фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Таблиця 3.9 – Розрахунок власних оборотних коштів (ВОК)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
1. Власний капітал (Сума І р П балансу)	(293056)	(426557)	(383758)	-90702
2. Довгострокові зобов'язання (Сума II р П балансу)	133740	128450	134477	+737
3. Поточні зобов'язання (сума III р П балансу)	706876	1024268	1119054	+412178
4. Необоротні активи (Сума І р А балансу)	435044	504973	604599	+169555
5. Власні оборотні кошти (1+2-4)	-594360	-803080	-853880	-259520

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Розрахунок власних оборотних коштів показав, що підприємство не лише не має в обороті власних ресурсів, але і необоротні активи покриває короткотерміновими зобов'язаннями, що є недопустимим фактом сучасного бізнесу.

Наступним кроком аналізу є визначення типу фінансової стійкості. Відповідно до забезпеченості запасів різними елементами капіталу, розрізняють

чотири типи фінансової стійкості підприємства: абсолютна, нормативна, передкризовий та кризовий фінансовий стан.

Таблиця 3.10 – Розрахунок чотирьохвимірного показника фінансової стійкості підприємства

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів, тис. грн. (Н ₁)	-594360	-803080	-853880	-259520
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн. (Н ₂)	-594360	-803080	-853880	-259520
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн. (Н ₃)	112516	221188	265174	+152658
Запаси, тис. грн. (Н ₄)	1498	4581	4770	+3272
Надлишок/нестача власного оборотного капіталу для формування запасів ($E_1 = N_1 - N_4$)	-595858	-807661	-858650	-262792
Надлишок/нестача власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів ($E_2 = N_2 - N_4$)	-598858	-807661	-858650	-262792
Надлишок/нестача власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів ($E_3 = N_3 - N_4$)	111018	216607	260404	+149386
Запас стійкості фінансового стану, днів	-	-	-	-

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

В досліджуваному підприємстві відсутній запас фінансової стійкості, що свідчить про кризовий фінансовий стан. Саме економічна стійкість є базовим елементом економічного розвитку підприємства.

Кризовий фінансовий стан характеризується відсутністю власних джерел інвестиційних ресурсів, збитковістю операційної діяльності, критичним рівнем плато і кредитоспроможності.

На фінансово-економічну стабільність газорозподільного підприємства прямо чи опосередковано впливає механізм ціноутворення на природний газ (змінюючи діапазон ціни на оптові поставки газу) а також на рівень роздрібних цін для споживачів як побутових, так і промислових. Для населення України для

споживання використовується газ різного походження, від чого залежить ціна. 70% обсягу потреб населення забезпечується газом вітчизняного видобутку, а 30% - імпортується «Нафтогазом України».

Правила розрахунків за природний газ систематично змінюється. До 2016 року ціни за послуги розподілу і постачання як дві складові входили до єдиної ціни. Тепер щомісячна плата формується з 2х частин:

- змінна, залежить від обсягу спожитого газу;
- фіксована, як доступ до потужності газопроводу, включає в себе споживацьку абонплату, що передбачено Законом України «Про ринок природного газу»;
- організаційно і фінансово-економічний механізм діяльності газорозподільного підприємства на пряму пов'язаний і залежить від процесу ціноутворення на ринку природного газу та тарифами на його транспортування, зберігання, постачання.

Для газорозподільних підприємств рекомендовано з врахуванням факторів ефективності провадження діяльності структура тарифів. Наразі в досліджуваному підприємстві діє наступна структура.

Таблиця 3.11 – Структура собівартості послуг АТ

Елементи витрат	Питома вага, %
Постачання природного газу – всього, в т.ч.:	100,0
Матеріальні витрати	65,0
Втрати на оплату праці	29,0
Витрати на соціальні заходи	6,0
Розподіл природного газу – всього, в т.ч.:	100,0
Матеріальні витрати	32,0
Амортизація	10,0
Втрати на оплату праці	41,0
Витрати на соціальні заходи	8,0
Інші витрати	9,0

Джерело: розраховано автором з використанням даних форми 1-підприємство «Структурне обстеження»

В відповідності до ЗУ «Про ринок природного газу» (ч.6 ст. 4) тарифи на споживання природного газу встановлюються з забезпеченням необхідно-

допустимого рівня рентабельності, який забезпечує газорозподільним підприємствам отримання гарантованого, незалежного від внутрішніх, а особливо зовнішніх факторів і обсягу прибутку, необхідного і достатнього для забезпечення виробничої і господарської діяльності.

В результаті тарифікації врахована рентабельність від валового прибутку. Для ГРП по Україні цей відсоток становить 3,1%.

Таким чином, визначальними факторами, які визначають рівень і інтенсивність зростання витрат, що лежать в основі ціни на природний газ та впливають на підвищення газорозподільних тарифів є: систематичне, неконтрольоване підвищення вартості газу, використовуваного на власні потреби та зростання вартості витрат на супутні матеріали та підвищення на них цін виробника (електроенергія, паливо тощо), використання в господарській діяльності активної частини основних засобів, які мають порівняно високі норми амортизації та використання застарілого обладнання, збільшення рівня витрат на виплати по оплаті праці, які носять як об'єктивний, так і суб'єктивний характер.

3.3 SWOT-аналіз фінансово-економічної стійкості газорозподільного підприємства

Розглядаючи газорозподільне підприємство в якості досліджуваного об'єкту з метою визначення напрямів досягнення фінансово-економічної стійкості необхідно визначити його функції, для цього необхідно візуалізувати структуру функціонування локального ринку газу. Основний операційний процес АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» – магістральне транспортування газу.

Виходячи з того, що механізм функціонування досліджуваного підприємства АТ «ОГС «Сумигаз» і таких же підприємств-аналогів є складною системою, яка функціонує в інфраструктурі зовнішнього політичного, економічного середовища і внутрішнього, який представлено в основному організаційними, соціальними і фінансово-економічними категоріями.

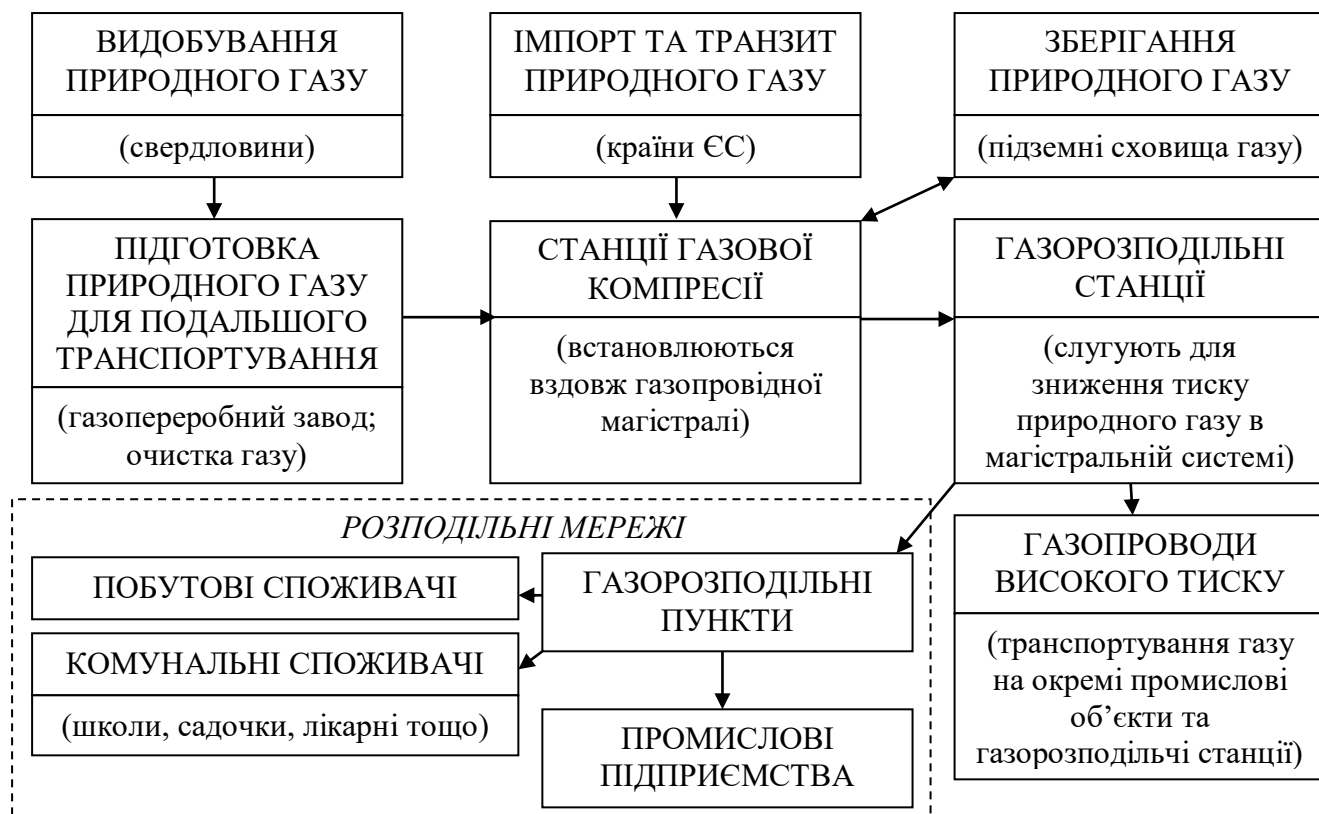

Рисунок 3.1 – Схема видобування, імпорту, підготовки, збереження, розподілу, а також транспортування природного газу в Україні

Джерело: власна розробка автора

Ефективність діяльності ГТП, рівень їх фінансово-економічної стабільності залежить від ряду зовнішніх і внутрішньоорганізаційних факторів.

Таблиця 3.12 – Фактори ефективності діяльності газотранспортного підприємства

Зовнішні фактори:	Внутрішньоорганізаційні фактори
- залежність ГТС України від імпортування газу; - суворі конкуренція на міжнародному газовому ринку; - економічна та політична невизначеність України; - недосконалість законодавчої бази; - неможливість ефективного використання ГТС через військові дії; - розбудова нових трубопроводів за межами України.	- динаміка обсягів виданих населенню субсидій; - частка приватної власності операторів системи розподілу у своїй структурі; - показник довжини трубопроводу у віданні ГРП регіону; - обсяг виручки від реалізації природного газу; - витрати підприємств на виробничо-технічне обслуговування; - прибуток підприємства; - довжина газорозподільних мереж; - динаміка показників споживання газу; - динаміка цін на природний газ; - тарифи на розподіл та транспортування природного газу; - обладнання домогосподарств газовими приладами; - кількість газифікованих домогосподарств; - питома вага споживачів на 1 км мереж тощо.

Джерело: власна розробка автора

Як видно з таблиці 3.12, більшість факторів, навіть внутрішнього характеру, не залежать від менеджменту підприємства. Непередбачуваність змін зовнішніх факторів створюють перешкоди.

Існування газорозподільної системи в цілому та оптимізація шляхів газопостачання ґрунтується на основних функційних заходах: транспортування природного газу в умовах дотримання норм соціальної і екологічної безпеки; ціноутворення і тарифікації; диференціації; безперервності циклів на умовах прибутковості; соціальності; раціональності (в концепції зацікавленості не лише виробників, а і споживачів).

При наявності високого рівня замонополізованості ринку газу, газорозподільні підприємства мають як позитивні, так і негативні ефекти діяльності.

Таблиця 3.13 – Позитивні та негативні ефекти діяльності газорозподільних підприємств

Позитивні ефекти	Негативні ефекти
Доступність до отримання послуг всіма категоріям споживачів	Відсутність розвитку основного виробництва через завищені тарифи
Ефект масової віддачі	Деструктивний вплив на навколишнє природне середовище, на майно підприємства, на життя населення через невідповідність нормам технічних потужностей
Суспільна необхідність благ з високим ступенем корисності та незамінності	Безвідходне виробництво та постачання у зв'язку з значним споживацьким попитом
	Панування монопольного становища та значні економічні бар'єри для входження в галузь
	Низька ефективність діяльності та над використання застарілих активів
	Відсутність інноваційного застосування новітніх методів та форм діяльності
	Переважає витратного методу тарифоутворення та політика «штучного росту цін»

Джерело: власна розробка автора

Всебічно проаналізувавши діяльність газорозподільного підприємства Сумської області ми розробили матрицю SWOT-аналізу, в якій згрупували сильні і слабкі сторони діяльності досліджуваного підприємства та які можливості і загрози його очікують в перспективному часі.

Таблиця 3.14 – SWOT-матриця фінансової стабілізації діяльності підприємства

СТАН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА			
		<u>Можливості:</u> - Зниження трансакційних витрат; - Розвиток персоналу та нагромадження соціальних цінностей для майбутніх поколінь - Збільшення інвестиційного залучення по модернізації та технічного оновлення об'єктів газорозподільної системи - Забезпечення екологічних, соціальних та виробничих умов безпеки.	<u>Загрози:</u> - Підвищення рівня інфляції - Зростання соціально-політичної нестабільності - Погіршення платоспроможності клієнтів
	<u>Сильні сторони:</u> - Сформовані взаємовигідні стосунки з зовнішніми партнерами та споживачами - Розвинена інфраструктура та нормативно-правове забезпечення інтересів газорозподільних підприємств - Належний контроль обліку та якості природного газу на засадах оптимізації тарифів та транспортування, розподіл та ціноутворення на газові ресурси.	Вихід на новий сегмент внутрішнього ринку, збільшення обсягів шляхом реалізації механізму надання пільг, проведення комплексу заходів щодо впровадження сучасних технологій	Використання лідируючих позицій для подолання загроз зовнішнього середовища Удосконалення сучасного інструментарію процесів менеджменту на засадах раціоналізації ресурсів та оптимальної поведінки енергозбереження
	<u>Слабкі сторони:</u> - Застарілість та технічне зношення магістральних газопроводів сприяє підвищенню рівня витрат на їх обслуговування - Фізичне зношення газоперекачувального обладнання провокує низький показник ККД, що призводить до спаду енергоефективності та росту енергомісткості газотранспортування - Нестача безперервного фінансування - Відсутність сприятливих умов для залучення інвесторів та інноваційних розробок для оновлення МТБ - Безпосередня залежність від системи ціноутворення на ринку природного газу та тарифікацією послуг постачання, транспортування та зберігання. - Не застосовувались заощадливі технології на всіх стадіях від виробництва до споживання природного газу під егідою найдешевшого виду енергоресурсів.	Під впливом збільшення обсягів реалізації покращення фінансового стану шляхом налагодження внутрішніх механізмів генерування грошових коштів	Неповна навантаженість виробничих потужностей при зростанні темпів інфляції може привести до банкрутства. На основі удосконалення маркетингової і фінансової діяльності впроваджувати гнучку систему ціноутворення і розширення мережі додаткових послуг

Джерело: власна розробка автора

Виходячи з цього визначимо основні напрями ефективності функціонування і розвитку АТ «ОГС «Сумигаз».

Для забезпечення стабільності господарсько-економічної діяльності необхідно дотримуватися основних напрямів розвитку: дотримання затвердженої НКРЕКП структури тарифу; удосконалення і розвиток інвестиційної діяльності; забезпечення дисципліни газоспоживання; скорочення технологічних втрат газу та покращення обліку використання; забезпечення ефективного виконання регламентних робіт на приладах обліку, газопроводах та спорудах.

Виходячи з того, що одним з ключових показників ефективності економічного розвитку підприємства є питома вага виручки на 1 км протяжності газопровідної мережі, одним із напрямів удосконалення економічних результатів є підвищення щільності на кожному 1 км протяжності газових труб.

Газорозподільні підприємства, яким є АТ «ОГС «Сумигаз», об'єднують в собі систему взаємопов'язаних цілей і завдань, які для досягнення ефективності діяльності підприємства необхідно об'єднати в цілісний механізм (рис. 3.2).

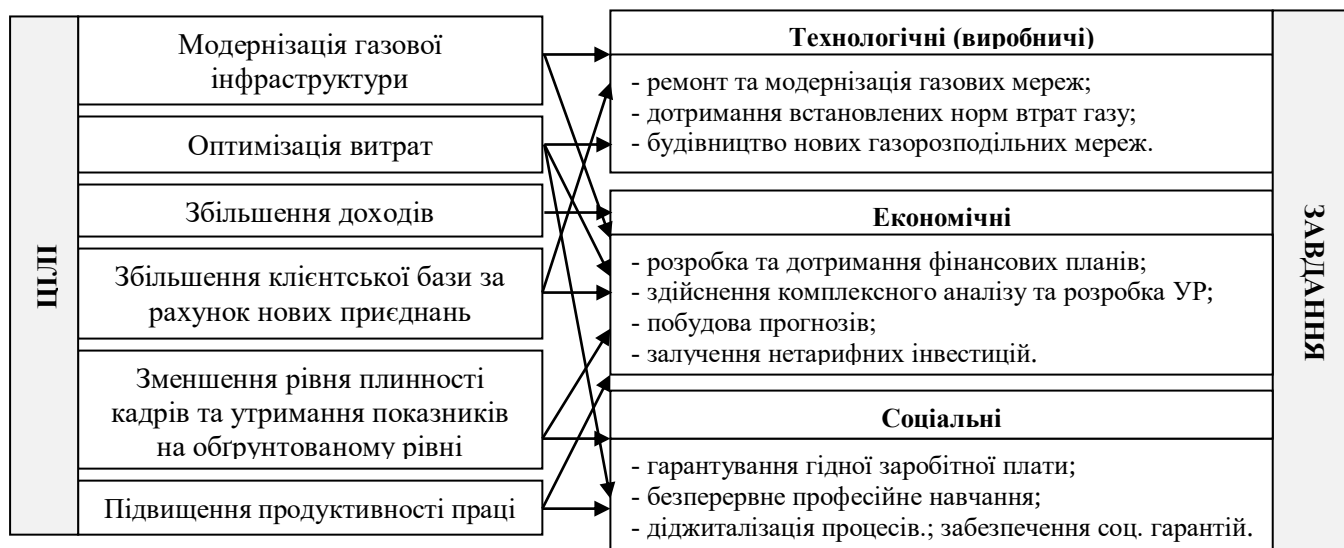

Рисунок 3.2 – Підсистеми газопровідного підприємства та їх цілі і завдання для забезпечення ефективності функціонування

Джерело: власна розробка автора

З точки зору нашого дослідження економічна підсистема є центральною, з економічної точки зору ключовим питанням є безпосередньо обсяги виробничо-технологічних втрат (ВТВ) та фактична вартість газу.

Рисунок 3.3 – Концептуальна модель організаційно-економічного механізму регулювання діяльності ГРП

Джерело: власна розробка автора

Вартість послуг, які надаються ГТП обумовлена тарифними засадами в розрахунку транспортування 1000 м³ газу, враховуючи додаткові відрахування, покриття витрат та отримання аргументованого прибутку.

Послуги з газорозподілу підлягають під дією єдиного тарифу та визначаються за єдиною методикою, тому ефективність діяльності ГРП залежить від економії матеріальних витрат, оскільки це зацікавленість не споживачів, а виробників, які надають послуги, оскільки плановий (цільовий) прибуток закладається в тарифи на дані послуги. На нашу думку раціоналізація витрат має здійснюватися державою, враховуючи зацікавленість не лише виробників послуг, а і споживачів. Чим вище витрати і прибуток напруга створюється не у виробників, а споживачів.

Враховуючи особливе значення ГРП, їх ресурсний стан і сьогодишню фінансово-політичну ситуацію, виникає нагальна необхідність залучення передових інноваційних технологій, цілових інвестиційних вкладень. Для цього однією з необхідностей є створення Українського фонду фінансування інвестиційно-інноваційних проектів, що сприяли зростанню рівня інвестицій в галузь.

Нами в процесі дослідження встановлено певні неузгодженості в системі газорозподілення між державою, ГРП і споживачами, які необхідно гармонізувати шляхом дієвого організаційно-інвестиційного регулювання їх діяльності, а також створення інституційних механізмів взаємоконтролю і взаємовідповідальності між партнерами. Забезпечити вільний доступ до активів ГРС приватного капіталу, що створить певні умови конкуренції, а в результаті чого втратиться монополізація в системі газорозподілення і газопостачання.

Таким чином, будь-яка реалізація практичних дій, пов'язаних з оптимізацією господарсько-економічної діяльності окремого підприємства, що функціонує на ринку розподілу природного газу потребує нормативно-правового, організаційного, розподільчого та економічного регулювання на макро-, мезо-, мікро-рівні.

ВИСНОВКИ

АТ «ОГС «Сумигаз» є підприємством по здійсненню експлуатації газопостачання та газопроводів, яке надає послуги по транспортуванню газу споживачам від виробника стосовно технічного обслуговування та провадження ремонтних робіт систем газопостачання на підставі відповідної ліцензії.

По своєму специфічному призначенню досліджуване підприємство відноситься до ринку природних монополій, технологічні особливості якого, обмежують формування конкурентного середовища. Методи здійснення виробничо-комерційних операцій на ринку природного газу обмежені прямим або опосередкованим впливом держави, як основного монополістичного власника природних ресурсів.

Розглядаючи АТ «Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» як досліджуваного об'єкта стосовно виявлення напрямів підвищення фінансово-економічної стійкості, встановлено наступне.

Основними постачальниками природного газу на територію ліцензованої діяльності АТ «Сумигаз збут», на основі укладених договорів на купівлю-продаж природного газу для подальшої реалізації, в залежності від групи (категорії) споживачів є: АТ «НАК» «Нафтогаз України»; ТОВ «РГК «Трейдінг»; ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»; ТОВ «ЙЕ Енергія»; ТОВ «ЄГАЗ».

Діяльність досліджуваного підприємства здійснюється відповідно до розвитку газорозподільної системи на 2020-2029 роки газорозподільного підприємства АТ «Сумигаз», за змістом якого товариство зобов'язано виконувати роботи, направлені на технічне обслуговування, відновлення, ремонт, реконструкцію, поліпшення технічного стану газорозподільних систем та їх складових. За досліджуваний період Товариство проводило газифікацію житлових масивів, окремих будинків, споруд, квартир, приватних об'єктів малоповерхової забудови, господарських споруд та промислових та комунально-побутових підприємств.

Середньооблікова чисельність працівників облікового складу, які

виконують професійні функції в межах реалізації завдань Товариства в середньому за період дослідження складає 1900 осіб, з яких 98 % – штатні працівники. Чисельність працівників в ТОВ «Сумигаз Збут» складає 50 осіб. При чому чисельність працівників в ТОВ «Сумигаз» має тенденції до збільшення, тоді як в ТОВ «Сумигаз Збут» залишається сталою.

Потенціал ресурсної бази є визначальним чинником в формуванні фінансово-економічної стійкості кожного підприємства.

Необоротні активи складають 2/3 частини в активах підприємства, з яких матеріальні займають 99,8%, і лише 0,2% – нематеріальних.

Середній рівень придатності основних фондів складає 55%. В розрізі окремих груп відхилення складає 27,8 п.п. (62,7-34,9) в 2022 році і (74,6-24,7) 39,9 – в 2020 році. Найвищий рівень придатності значно вище середнього відмічається в групі нежитлових будівель і інженерних споруд.

Оборотні активи в обсягу зросли за досліджуваний період більш як в 2 рази, або на 111,0 %. В складі оборотних активів виробничі оборотні фонди складають в середньому 2,0% (1,9-2,1%%), оборотні фонди представлені в основному запасами, а саме – запасні частини і витратні матеріали. Левову частку в складі оборотних активів займає дебіторська заборгованість.

Інтенсивність обороту оборотних фондів перевищує швидкість обороту оборотних активів. Сума одноденного обороту за досліджуваний період зросла на 54,4 %. Коефіцієнт оборотності, незважаючи на високу швидкість обертання, зменшився на 19,4 %, в результаті чого додатково було залучено в оборот в 2022 році в порівнянні з 2020 роком 926,9 тис. грн.

Загальна сума операційних витрат, які забезпечують функціонування в поточному періоді діяльності Товариства збільшились за період дослідження на 34,8% (тобто більше як на 1/3). При чому найінтенсивніший приріст пов'язаний із витратами на оплату праці, а відповідно на відрахування в соціальні фонди, які відповідно зросли на 59,1 та 57,9 %.

Структура витрат за елементами є характерною для невиробничих, а інфраструктурних підприємств. В підприємствах, які займаються виробництвом

продукції переважна частка витрат відноситься до виробничих. В ТОВ Оператор газорозподільної системи «Сумигаз» витрати на оплату праці і відрахування на соціальні заходи від фонду оплати праці займають перше місце, зростаючи часткою в структурі витрат до 55% в 2022 році, на другому місці – матеріальні затрати.

Крім витратної складової, провідні грошові потоки визначаються основною діяльністю, яка приносить дохід, що підпадають під визначення фінансового результату.

В середньому 90,0% доходу від основної діяльності припадає на діяльність 35.22 за кодом КВЕД «Розподілення газоподібного палива через місцеві трубопроводи», на всі інші види основної діяльності припадає 10%, з яких більше половини складають доходи від супровідного виробництва допоміжних матеріалів і монтажу систем опалення.

Сума доходу залежить від обсягу перерозподіленого газу (обсягу наданих послуг), ціни на природний газ та газорозподільних тарифів. Збільшення доходів за період дослідження складає 313,75 млн. грн., що в відносному вираженні відповідає +54,4%, в тому числі майже на половину (48,9%) за 35,22 – основним видом діяльності.

Основними факторами зростання доходу є наступні: активне підвищення рівня вартості газу, який використовується на власні потреби; інтенсивне зростання цін імпортованого природного газу; зростання рівня витрат на оплату праці; стрімке зростання витрат на супутні матеріали (паливо, енергію).

Частина доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат, пов'язаних з операційною діяльністю складає прибуток компанії.

В 2023 році сума чистого доходу забезпечила позитивні тренди, а собівартість зменшилась в порівнянні з попереднім роком, а з базовим – зросла на 37,7%. В результаті чого обсяг валового прибутку зріс майже в три рази (в 2,6 р.), або на 160,5%.

Аналізуючи динаміку і алгебраїчні складові формування чистого фінансового результату слід зазначити, що за досліджуваний період всі показники

зросли майже в 2 рази: сума чистого доходу збільшилась на 313750 тис. грн. (54,4%); валовий прибуток зріс динамічними темпами – на 160,5%; від операційної діяльності газорозподільне підприємство отримало прибуток в 2022 році в сумі 61399 тис. грн., тоді як в 2020 році підприємство мало збиток в сумі 15938 тис. грн.

Аналізуючи динаміку абсолютної і відносної зміни ресурсних і результативних показників слід зазначити, що вони за досліджуваний період зросли в середньому на 50%, крім джерел фінансування, які мають різні вектори до зміни.

Сума власного капіталу має чітко виражену тенденцію до зменшення, довгострокові зобов'язання зросли на 5%, тоді як поточні зобов'язання, за рахунок яких відбулося покриття приросту активів, зросли на 412293 млн. грн.

Матеріально-фінансові передумови діяльності Сумського підприємства по газопостачанню та газифікації не відповідають необхідним вимогам, не вирішують соціально-економічних проблем трудового колективу, а лише посилюють ймовірність непередбачуваність економічних ризиків.

Безперечним є факт, що виручка обласних підприємств розподілу природного газу залежить від тарифу, встановленого національною комісією з регулювання енергетики, кількості приєднаних абонентів та технічного стану газорозподільних мереж.

До 2022 року підприємство було хронічно збитковим, наявні суми неперекритих збитків обумовили цілий перелік негативних економічних явищ, які обумовлюють критичний фінансово-економічний стан: відсутність власних оборотних коштів (робочого капіталу) підприємства; коефіцієнт автономності має від'ємне значення, що по суті є нелогічним фактом, а також засвідчує повну залежність підприємства від зовнішніх, залучених джерел фінансування; підприємство має нульовий рівень абсолютної платоспроможності, а коефіцієнт покриття залежить від нормативного.

Основним джерелом фінансування операційної діяльності, відображене в балансі підприємства, є поточні зобов'язання. Особливого аналізу потребує

поточна кредиторська заборгованість. Основною складовою кредиторської заборгованості є заборгованість за постачання природного газу (50% від загальної суми), а також заборгованість за матеріали і послуги та заборгованість за розподіл природного газу.

Сума кредиторської заборгованості перевищує суму доходу від продажу продукції, середні терміни погашення кредиторської заборгованості складають майже 2 роки, при нормативному – 30 днів.

В 2022 році в порівнянні з 2020 роком сума дебіторської заборгованості зросла лише на 8,7 млн. грн. (8,7%), що в результаті збільшення суми товарообігу сприяло збільшенню коефіцієнта оборотності на 2,4 обороти. Значно зменшилась питома вага дебіторської заборгованості в сумі оборотних активів, і на 7% в сумі авансованого капіталу.

В досліджуваному підприємстві відсутній запас фінансової стійкості, що свідчить про кризовий фінансовий стан. Саме економічна стійкість є базовим елементом економічного розвитку підприємства.

Система ціноутворення, яка полягає у вартісному вираженні тарифу по формуванню методики розрахунку розподілу та транспортування 1000 м³ газу з врахуванням податкових відрахувань, погашення витрат і отримання цільового прибутку.

В відповідності до ЗУ «Про ринок природного газу» (ч.6 ст. 4) тарифи на споживання природного газу встановлюються з забезпеченням необхідно-допустимого рівня рентабельності, який забезпечує газорозподільним підприємствам отримання гарантованого, незалежного від внутрішніх, а особливо зовнішніх факторів і обсягу прибутку, необхідного і достатнього для забезпечення виробничої і господарської діяльності.

В результаті тарифікації врахована рентабельність від валового прибутку. Для ГРП по Україні цей відсоток становить 3,1%.

Витратна основа складає основу ефективності діяльності ГРП.

Найбільше збитків приносить необхідність використання газу для покриття ВТВ (виробничих та технологічних витрат), це тих втрат газової маси, що

потребується в ході обслуговування газорозподільних мереж, а також вимушені втрати газу з трубопроводу при метрологічному обслуговуванні і ремонтних роботах.

Для забезпечення стабільності господарсько-економічної діяльності необхідно дотримуватися основних напрямів розвитку: дотримання затвердженої НКРЕКП структури тарифу; удосконалення і розвиток інвестиційної діяльності; забезпечення дисципліни газоспоживання; скорочення технологічних втрат газу та покращення обліку використання; забезпечення ефективного виконання регламентних робіт на приладах обліку, газопроводах та спорудах.

Виходячи з того, що одним з ключових показників ефективності економічного розвитку підприємства є питома вага виручки на 1 км протяжності газопровідної мережі, одним із напрямів удосконалення економічних результатів є підвищення щільності на кожному 1 км протяжності газових труб.

Враховуючи особливе значення ГРП, їх ресурсний стан і сьогодишню фінансово-політичну ситуацію, виникає нагальна необхідність залучення передових інноваційних технологій, цільових інвестиційних вкладень. Для цього однією з необхідностей є створення Українського фонду фінансування інноваційних проєктів, що сприяли зростанню рівня інвестицій в галузь.

Нами в процесі дослідження встановлено певні неузгодженості в системі газорозподілення між державою, ГРП і споживачами, які необхідно гармонізувати шляхом дієвого організаційно-інвестиційного регулювання їх діяльності, а також створення інституційних механізмів взаємоконтролю і взаємовідповідальності між партнерами. Забезпечити вільний доступ до активів ГРС приватного капіталу, що створить певні умови конкуренції, а в результаті чого втратиться монополізація в системі газорозподілення і газопостачання.

Таким чином, будь-яка реалізація практичних дій, пов'язаних з оптимізацією господарсько-економічної діяльності окремого підприємства, що функціонує на ринку розподілу природного газу потребує нормативно-правового, організаційного, розподільчого та економічного регулювання на макро-, мезо-, мікрорівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адонін С.В., Шиманська Д.О. Управління фінансовою стійкістю суб'єкта підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. 2022. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10051> (дата звернення: 09.01.2023).
2. Бардаш С.В. Фінансова стабільність та її значення для розвитку підприємства. *Scientific and Practical Conference «Scientific Horizon in the Context of Social Crises»*. Tokyo, Japan. 2023. № 144. Р. 99–103.
3. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2014. Випуск 1 (42). С. 28–34.
4. Гегера О.В. Управління потенціалом фінансово-економічної стійкості торговельних підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами за видами економічної діяльності). Львівський торговельно-економічний університет, Львів, 2021. 271 с.
5. Господарський кодекс України: Кодекс № 436-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
6. Домбровська С.О., Горбаченко М.Д. Фінансова стійкість підприємства: оцінка та шляхи підвищення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету: збірник наукових праць*. 2021. №3-4 (280-281). С. 28–34.
7. Захарова Н.Ю. Підходи до формування й оцінки фінансової стійкості підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №10. С. 307–315.
8. Ілляшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.
9. Кодекс газорозподільних систем: Кодекс № 1379/27824 від 06.11.2015, затверджений Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг 30.09.2015 № 2494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#n41> (дата звернення:

25.10.2022).

10. Корчевська Л.О., Адвокатова Н.О. Вартісний підхід до визначення фінансової стійкості підприємств. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. Вип. 1 (76). С. 198–203.
11. Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2022. Випуск № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77> (дата звернення: 09.08.2023).
12. Кравченко М.О., Леонтовська М.А. Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційноактивних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інституту»*. 2022 р. № 24. С. 93–98.
13. Лазоренко В.В. Моделювання оцінки фінансової стійкості підприємства сфери послуг: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Полтава, 2019. 202 с.
14. Левкович О.В., Калашнікова Ю.М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776> (дата звернення: 25.10.2022).
15. Нікольчук Ю., Небжицький Б., Савчук О. Фінансова стійкість як індикатор ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 1. С. 220–225.
16. Новосад О.В. Формування та реалізація інноваційної політики підвищення конкурентоспроможності газорозподільних підприємств Західного регіону України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк. Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2020. 350 с.

- 17.Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.
- 18.Партич Г., Папірник С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2022. № 3-4(97-98). С. 129–135.
- 19.Про акціонерні товариства: Закон України № 2465-IX від 27.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 11.02.2023).
- 20.Про засади функціонування ринку природного газу: Закон України № 2467-VI від 08.07.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2467-17#Text> (дата звернення: 13.11.2022). (втратив чинність на основі № 329-VIII).
- 21.Про ринок природного газу: Закон України № 329-VIII від 09.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text> (дата звернення: 13.11.2022).
- 22.Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України № 3480-IV від 29.05.2006. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/zakon-ukrani-pro-tsnn-papery-ta-fondoviy-rinok/> (дата звернення: 08.08.2023).
- 23.Сітак І.Л. Управління економічною стійкістю підприємства: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04: галузь знань 07. Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2021. 244 с.
- 24.Сподіна А.О., Тарасенко І.О. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2022 р. № 12(131). С. 24–31.
- 25.Статут акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «СУМИГАЗ», затверджений Загальними зборами ПАТ «СУМИГАЗ», протокол № 1 від 17.04.2019 р., 46 с. URL: <https://sm.dsoua.com/ua/informacija-pro-kompaniju/informacija-dlja-akcioneriv/documents/id/statut-at-sumigaz-33834> (дата звернення: 23.10.2022).
- 26.Тарасенко Л.О. Механізм забезпечення ефективності функціонування газорозподільних підприємств України: дис. ... докт. філос: спец. 051 «Економіка». Донецький національний університет імені Василя Стуса,

Вінниця, 2021. 277 с.

27. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 56. С. 129–134.
28. Цивільний кодекс України: Кодекс № 435-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
29. Чиж Л.П., Хотєєва Н.В. Удосконалення системи показників комплексної діагностики фінансової стійкості підприємства. *Наука і техніка. Серія: Право, економіка, педагогіка, техніка, фізико-математичні науки*. 2022. № 7 (7). С. 85–97.
30. Graph theory in the spatial analysis of social systems: methodical techniques of regularities searching I. Pylypenko, D. Malchykova, Vashchenko O., D. Gryniuk, L. Lozova. URL: [https://www.proquest.com/docview/2676611661?pqorigsite=gscholar &fromopenview=true](https://www.proquest.com/docview/2676611661?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true) (дата звернення: 18.03.2023).
31. Economic and geographical aspects of the study of the competitiveness of the region. Hryniuk D. Yu., Hryniuk T. A. <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/59/1157/2531> (дата звернення: 11.02.2023).
32. Ramskyi A., Solon'ko A. Mechanism of formation of financial security of an enterprise. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2018. № 1, P. 14–20.
33. Schinasi G. J. Defining Financial Stability. IMF Working Paper. WP/04/187. International Monetary Fund. 2004. 20p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04187.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).
34. Schinasi G.J. Safeguarding financial stability: theory and practice. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005. 89 p.